

BIBLIOTEKA VÁHINĚ

Naslov izvornika

Sutra Vaahini
Analytical Aphorisms on Supreme Reality
by Bhagavan Sri Sathya Sai Baba

Naslov

Bhagavān Sri Sathya Sai Baba
O BRAHMASŪTRI
SŪTRAVĀHINĪ
ANALITIČKE IZREKE O VRHOVNOJ ZBILJI

Copyright ©Sri Sathya Sai Books & Publications Trust,
Prasanthi Nilayam - 515134
Anantapur District, Andra Pradesh, India

Copyright ©Sathya Sai Središnje vijeće Hrvatske, Zagreb 2010.

Sva prava pridržava. Nijedan dio ove knjige ne smije biti reproduciran, distribuiran ili prosljeđen u bilo kojem obliku i iz bilo kojeg razloga bez prethodne pismene suglasnosti nakladnika, osim kod kraćih navoda ili nekomercijalne upotrebe koju dozvoljava zakon o autorskim pravima.

Nakladnik

Sathya Sai Središnje vijeće Hrvatske,
Šubićeva 20, Zagreb
www.saiorg.hr

Za nakladnika: Ranko Milić

Glavni urednik nakladničke djelatnosti: Ranko Milić

Zamjenik glavnog urednika nakladničke djelatnosti: David Martinčić

Odgovorna urednica nakladničke djelatnosti za Sai duhovnu literaturu: Vesna Ćuk

Urednik izdanja: David Martinčić

Lektura i korektura: Vesna Ćuk

Grafičko oblikovanje naslovnice i priprema sloga: David Martinčić

Tisak: Vemako tisak, Zagreb

Naklada 500 primjeraka

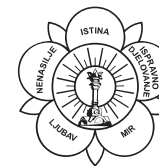
Bhagavān Sri Sathya Sai Baba

O BRAHMASŪTRI

SŪTRAVĀHINĪ

ANALITIČKE IZREKE O VRHOVNOJ ZBILJI

Sa engleskog prevela
Jasmina Božić



Sathya Sai Središnje vijeće Hrvatske
Zagreb
2010.

Book Title

○ Brahmasūtri – *Sūtravāhinī* (Analitičke Izreke ○ Vrhovnoj Zbilji)

Author of Translation

Jasmina Božić

Publisher

Sathya Sai Središnje vijeće Hrvatske

Copyright Holder

Sathya Sai Središnje vijeće Hrvatske

Original Book Title

Sutra Vaahini (Analytical Aphorisms on Supreme Reality) by
Bhagavan Sri Sathya Sai Baba

Original Author

Written by Bhagavan Sri Sathya Sai Baba

Original Publisher

Sri Sathya Sai Books & Publications Trust,
Prasanthi Nilayam - 515134
Anantapur District, Andhra Pradesh, India

Original Copyright Holder

Sri Sathya Sai Books & Publications Trust,
Prasanthi Nilayam - 515134
Anantapur District, Andhra Pradesh, India

SADRŽAJ

PREDGOVOR	VII
SŪTRAVĀHINĪ	1
1. SLIJEDI ISTRAŽIVANJE <i>BRAHMANA</i>	7
2. <i>BRAHMAN</i> JE IZVOR, POTPORA I KRAJ SVEMIRA	19
3. <i>BRAHMAN</i> JE IZVOR <i>VEDA</i> TE JE STOGA SVEZNAJUĆI	29
4. SVI VEDANTINSKI AKSIOMI POSTULIRAJU JEDINO <i>BRAHMANA</i>	35
5. SVIJEST, A NE MATERIJA, PRVI JE UZROK SVEMIRA	41
6. POTICAJ JE ZBIVANJE U <i>ĀTMANU SĀMOM</i>	47
7. KAD JE UZROK POZNAT, SVE JE ZNANO	53
8. POJEDINAC SE STAPA U <i>BRAHMANA</i>	59
9. SVEZNAJUĆI <i>BRAHMAN</i> , UZROK SVEMIRA	63
10. <i>JYOTI</i> JE <i>BRAHMAN</i> , JER SE SPOMINJU STOPALA	69
11. <i>BRAHMAN</i> KAO KOZMIČKI DAH ILI ŽIVOT	73
12. <i>BRAHMAN</i> SE SVUGDJE POUČAVA	77
RJEČNIK	79

PREDGOVOR

Sūtra¹ iskazuje bit svoga značenja u nekoliko riječi. *Brahmasūtre* su znanost *vedānte*. Kad ih se izgovara, osjeća se slatkoća koju zrače.

Danas postoji velika potreba za skladom. Prolazni svijet treba duhovnu svjesnost. Tome teže pobornici *vedānte*. Vedski spisi nude upute i potporu. Oni isijavaju blagotvornu svjetlost.

Čovjek ima iskrivljeno viđenje – *kudarśan*; sklon je zbiljskim i nezbiljskim fenomenima. Ispravno viđenje – *sudarśan* vodi ga k spoznaji univerzalnog bivstvovanja u kreacijama prirode. Stjecanje te svijesti je oslobođenje – *mokṣa*. To je alfa i omega ljudskog života – stjecanje kozmičke svijesti.

U knjizi *Sūtravāhinī* Bhagāvan Sri Sathya Sai Baba upalio je univerzalnu svjetiljku *ātmana* – znanja o *brahmanu*, *brahmavidyā*. Tekstovi okupljeni ovdje prvi put su objavljeni u nizu nastavaka u časopisu *Sanathana Sarathi*. U ovoj je knjizi Bhagavān, u Svojoj neizmjerljivoj ljubavi, iznio bit

¹ *sūtra* – sažeto pravilo ili izreka

Brahmasūtri. Bhagavānove riječi i izričaji onkraj su ljudske spoznaje i percepcije.

Smatramo da nam je zahvaljujući božanskoj ljubavi ukazana najviša od svih časti time što imamo priliku pred božanska stopala Bhagavāna, našeg Voljenog Gospoda, staviti ovu knjigu na dan Njegovog 66. rođendana.

Nadamo se da će ova knjiga preobraziti običnog čovjeka koji opstaje u obmani neznanja – *avidyā māyā*, da će se svijest takva čovjeka preobraziti u kozmičku svijest, tako da čovjek užije blaženstvo. To će značiti spoznaju očinstva Boga i bratstva ljudi. Bit će to novo doba.

— Izdavač

SŪTRAVĀHINĪ

ANALITIČKE IZREKE O VRHOVNOJ ZBILJI

Vrijednost i valjanost svih svetih spisa – *śāstra* proizlazi iz njihova izvora: *Veda*. Sveti spisi propisuju običaje i norme u suglasju s načelima i ciljevima koji su određeni u *Vedama*. Kako bi umio razlučivati između dobra i zla, čovjek mora proučavati svete spise.

Vede su *apuruṣeya*, one nemaju ljudskih autora. One izvire iz samoga Boga, 'čuli' su ih mudraci ugođeni na glas Božanskoga. Riječ su prenijeli svojim učenicima, a ovi svojim. Postupak prenošenja *Veda* i u njima pohranjene mudrosti traje iz naraštaja u naraštaj gurua i učenika sve do našega doba.

Upaniṣade su sama srž *Veda*, sušta bit njihova učenja. *Brahmasūtra* i *Bhagavadgītā* sadrže samu bit učenja *upaniṣada*. Stoga se ta tri duhovna teksta smatra „trima temeljnim tekstovima” – *praṣtana traya* znanosti o duhovnosti. Budući da ih se prenosilo slušanjem gurua, zajedno s *Vedama* nazivamo ih *śruti*¹.

¹ *śruti* – dosl. slušanje – objava; vedska objava istine koju su mudraci – *ṛṣi* čuli kao Božji glas iz nutrine;

Svrhu svog života može čovjek ispuniti jedino stjecanjem višeg znanja. To znanje čini čovjeka svjesnim da on nije inertno nesvjesno tijelo i ostalo, nego sama svijest koja se očituje kao utjelovljenje bitka-svijesti-blaženstva – *saccidānanda*. Kada u čovjeku ta istina osvane i doživi se, čovjek je oslobođen; biva slobodan od magle neznanja – *ajñāna* još dok je u tijelu. Čovjek postaje *jīvanmukta*, oslobođen za života.

Kaivalya upanišada obznanjuje:

Ni djelovanjem, ni ljudskom moći, ni bogatstvom,
nego jedino odricanjem postiže se besmrtnost.

*na karmanā na prajayā dhanena
tyāgenaike amṛtatva mānaśuḥ*

Djelovanje označava obrede kao što su prinošenje žrtve, svete vatre, zavjeti, milosrđe, donacije svetim poduhvatima, hodočašća i obredno kupanje u svetim rijekama i oceanu. Takvim djelatnostima ne može se postići oslobođenje, *mokṣa* – drugim riječima, čovjek se pomoću njih ne oslobađa vela neznanja.

‘Ni ljudskom moći’ – *na prajaya*, znači sljedeće: zauzimanje položaja moći i vlasti, razvijanje vještina i inteligencije, pomoću kojih je moguće upravljati ljudima i predmetima, stjecanje slave i premoći, osobne privlačnosti, savršenog zdravlja i sreće, ili velike obitelji s brojnim potomstvom – ništa od toga ne donosi ljudima oslobođenje.

‘Ni bogatstvom’ – *na dhanena*, znači sljedeće: gore spomenuta djela i aktivnosti te navedene stečevine moguće su jedino ako čovjek raspolaže bogatstvom. Ako nije imućan, čovjek se ne može upuštati u žrtvene obrede i druga obredna djela – *karma* niti se domoći vlasti, moći itd. Međutim,

upanišade obznanjuju da duhovna mudrost – *jñāna*, nije vezana uz bogatstvo – *dhana*. A jedino *jñāna* može dovesti do oslobođenja. Prema tome, *mokṣa* se ne može zadobiti bogatstvom. Bogatstvo nije sredstvo za doseganje oslobođenja.

A što jest sredstvo? Odgovor glasi:

Jedino se odricanjem doseže besmrtnost.

tyāgenaike amṛtatva mānaśuḥ

Objektivni svijet – *jagat*, nezbiljski je, nepostojeći, valja se odreći pogrešna shvaćanja da je on zbiljski. *Jñāna* znači razumijevanje da ideja objektivnog svijeta jest projekcija² našeg uma na zbilju. Iako se objektivni svijet doima zbiljskim, čovjek mora biti svjestan da nas on obmanjuje. Temeljem toga čovjek se mora odreći težnje za uživanjem u objektima koji se pojavljuju i privlače ga, kako u ovom životu tako i nakon njega. Drugim riječima, čovjek je oslobođen čim se odrekne svih vezanosti i svih želja. Lažno znanje – *ajñāna* moguće je uništiti jedino spoznajom načela *ātmana*, božanskog Sebstva. Kad lažno znanje nestane, patnja koju izaziva upletenost u uspone i padove svijeta mijene – *samsāra* također biva uništena.

Neznanje – *ajñāna* i patnju – *duhkha* nije moguće uništiti obredima i ritualima – *karma*; to je pouka koju nam donose *upanišade*. Zapravo, ljudi su danas zaboravili svoju pravu prirodu. Uvjereni su da su oni tijelo, osjetila i ostalo. *Ovi potonji* žude za užicima iz predmeta, a ljudi sebe uvjeravaju da su *oni* ti koji žude za takvim užicima; vođeni tim pogrešnim poimanjem, ljudi nastoje utažiti svoje žudnje. Zavaravaju se da mogu ostvariti blaženstvo – *ānanda* udovoljavanjem tijelu i osjetilima. Međutim, takva nastojanja

² eng. *superimposition* – projekcija, jednako kao što u mraku od užeta pomislimo da je zmija (nap. ur.)

ne vode blaženstvu. Naprotiv, posljedice su im razočaranja, poraz i propast. Ona ubiru i žalost i radost.

Upletenost u užitke koje daju predmeti u konačnici vodi u patnju, stoga se čovjek treba okrenuti pravim načinima dostizanja blaženstva – *ānanda*. Odakle čovjek može užiti blaženstvo? Ono nije svojstveno vanjskim predmetima. Užitek koji se poluči iz vanjskih predmeta sa sobom nosi i žalost.

Upaniṣade, Brahmasūtra i *Bhagavadgītā* – tri izvora – izlažu istinu da *vi* jeste samo utjelovljenje blaženstva – *ānanda*. Ta tri izvora pomažu ljudima dokučiti najvišu mudrost.

Teško je pojmiti smisao izreka *Brahmasūtre*. Ako čovjek ne stekne nužne kvalifikacije, ne može ga proniknuti ni spoznati.

Koje su to kvalifikacije? Sveti spisi propisuju četiri duhovne discipline – *sādhanā* kojima treba ovladati prije spoznavanja istine o sebi. Kad čovjek njima ovlada, smisao izreka postaje potpuno razvidan.

Brahmasūtra je također poznata pod nazivima *Śārīrika śāstra* i *Vedānta darśana*. *Śārīra* označava tijelo, a *śārīrika* označava sve sastavnice utjelovljenog *ātmana* – ego, osjetila itd. *Śāstra* znači „propitivanje prirode svih njih u najvećoj mogućoj mjeri”. Drugim riječima, *śāstra* ustanovljuje da *brahman*, kozmičko Sebstvo, jest temelj na kojemu je sve drugo projicirano i da čovjekova zbilja jest sâmo blaženstvo.

A sada o nazivu *Vedāntadarśana*: *darśana* znači ‘viđenje’; ona potiče viđenje ili iskustvo istine. *Darśane* su naširoko poznate. Izložili su ih mudraci blagoslovljeni vizijom. *Sāṅkhyadarśanu* sastavio je Kapila. Autor *Nyāyadarśane* bio je Gautama, autor *Vaiśeṣike* Kanāda, autor *Pūrvamīmāṃse* Jaimini, a autor *Uttara mīmāṃse* Vedavyāsa. Među njima, mudraci vjeruju da su Kapila i Vyāsa bili djelomična utje-

lovljenja samoga Viṣṇua. *Brahmasūtra* Vedavyāse potvrdila je i ustabilila *Uttara mīmāṃsu* odnosno *Vedāntadarśanu*.

Brahmasūtra u svrhu izlaganja istine koristi tehniku suprotstavljanja – *pūva pakṣa* i zaključivanja – *siddhānta*. U izrekama se razmatraju suprotstavljena mišljenja u cilju uklanjanja svih mogućih sumnji u pogledu valjanosti i značenja vedantinskih ili upanišadskih izjava. Tijelo se smatra posudom – *upādhi* ‘osobe – *jīvātma*’, a *Brahmasūtra* tumači njegovu zbilju. Stoga se *Brahmasūtru* naziva *Vedāntadarśana*, vizija vrhovnog znanja.

Tekst sadrži 555 izreka – *sūtra*; neke škole tvrde da ih ima 449. Riječ *sūtra* znači „ono što u nekoliko riječi skriva duboka značenja”. Riječ *mīmāṃsā* u drevnoj indijskoj filozofiji označava zaključak do kojeg se dolazi ispitivanjem i istraživanjem, usvojen kao ispravan nakon duboka promišljanja o mogućim dvojbama i alternativama.

Vede se bave dvama pojmovima: dharmom i *brahmanom*. *Pūrvamīmāṃsa* bavi se obredima i ritualima, karmom, kao dharmom. *Uttara mīmāṃsa*, Zaključna provjera valjanosti, bavi se *brahmanom* i ističe iskustvenu mudrost – *jñāna*. *Pūrvamīmāṃsa* počinje izrekom:

Slijedi istraživanje dharme.
athāto dharmajijñāsā

Uttara mīmāṃsa počinje izrekom:

Slijedi istraživanje *brahmana*.
athāto brahmajijñāsā

Svijest o *brahmanu* ne može se zadobiti gomilanjem imetka ni dijeljenjem posjeda. Nije ju moguće postići čitanjem tekstova, preuzimanjem vlasti, stjecanjem naslova i diploma, niti izvođenjem žrtvi i obreda u skladu sa svetim spisima.

Tijelo je mravinjak, unutar njega je um. Um u sebi skriva zmiju zvanu nepoznavanje odnosno neznanje – *ajñāna*. Zmiju nije moguće ubiti djelovanjem kojega vodi želja – *kāmya karma*. *Jñāna* je jedino oružje koje je može ubiti.

„Jedino *śraddhā* osigurava osobi dosezanje duhovne mudrosti – *śraddhāvān labhate jñānam*.” *Śraddhā* znači postojana vjera u izjave iznesene u svetim spisima.



1. SLIJEDI ISTRAŽIVANJE BRAHMANA

athāto brahmajijñāsā

Sūtra u nekoliko riječi obuhvaća neizmjerina prostranstva značenja, neizmjerne dubine temeljnoga smisla. *Brahmasūtre* čine znanost *vedānte*. U njima je okupljeno raznobojno cvijeće iz svih *upanišada*, uvezano tako da čini prekrasan vjenčić. Svaku *sūtru* moguće je tumačiti i objašnjavati na bezbrojne znalačke načine, u skladu s razumijevanjem, vjerom, sklonostima, iskustvom i zadovoljstvom onoga tko tumači.

Prva *sūtra* glasi *atha-atah-brahma-jijñāsā*. Prva riječ *atha* ima više doslovnih značenja, no u ovoj izreci najprimjerenije je „slijedi nakon”. Postavlja se pitanje nakon čega? Jasno je da se misli na čežnju za razumijevanjem prirode *brahmana* – *brahmajijñāsā*¹. Značenje je: „nakon što se ta čežnja probudila”. Kako se budi ta čežnja? Ona se pojavljuje u umu tek nakon što osoba stekne odgovarajuće kvalifikacije. „Slijedi nakon” znači „nakon što je osoba stekla kvalifikacije”.

¹ *brahmajijñāsā* – čežnja za spoznajom *brahmana*, također i istraživanje o istinskoj prirodi *brahmana* (nap. ur.)

Jijñāsā (istraživanje, čežnja za spoznajom) ne može biti plodonosna ako se proučava samo *Vede*. *Vede* se bave *dharmom*. Kako bi se steklo razumijevanje *brahmana*, mora se proučavati *vedānta*.

Brahmajijñāsā iziskuje kvalifikacije među kojima je prva *viveka* – razlučivanje između prolaznog i vječnog – drugim riječima, uvid da *sām ātman* (božansko Sebstvo) jest onkraj vremena i da su svi objekti koje percipiramo osjetilima vida itd., tek prolazni. Jedino *ātman* ne podliježe promjeni. Jedino *ātman* je bezvremena istina, *nitya satya*. Temeljem dugotrajna istraživanja osoba treba steći to nepokolebljivo uvjerenje i u njemu se stabilizirati.

Druga kvalifikacija je odricanje od želje za uživanjem plodova svojih djela kako u ovom životu tako i nakon njega – *iha-amutra-phala-bhoga-virāgah*. To je poznato kao *vairāgya*, nevezanost. Čovjek mora promišljati i spoznati prolaznost radosti i žalosti, zagađenja koja onečišćuju um. Tada će steći uvjerenje da su sve stvari zahvaćene mijenjom; sve su one trenutne, donose samo žalost. Nevezanost ne označava odricanje od kućanstva i doma, žene i djece, i traženje utočišta u šumama. Ona označava samo svijest o svijetu – *jagat* kao prolaznom i, na osnovu te svijesti, odbacivanje osjećaja ‘ja’ i ‘moje’.

Treću kvalifikaciju čini „blago šest vrlina“: nadzor nad umom, nadzor nad tijelom i osjetilima, povlačenje od osjetilnih objekata, uzdržanost, vjera i ravnovjesje – *sama, dama, uparati, titikṣa, śraddhā i samādhāna*.

Sama (nadzor nad umom): nadzor nad umom je vrlo teško postići. Um može uzrokovati ropstvo, no i dovesti do oslobođenja. Um je smjesa strastvenih crta – *rajas* i crta neznanja – *tamas*. Lako ga je onečistiti. Uživa skrivati zbiljsku narav stvari i zaodijevati ih oblicima i vrijednostima koje želi. Stoga djelatnosti uma treba regulirati.

Um ima dvije značajke. Prvo, bespomoćno hrli za osjetilima. Ma koje osjetilo um slijedio, to vodi u katastrofu. Kad se lončić s vodom isprazni, ne treba zaključiti da je voda iscurila kroz deset rupa; jedna rupa dovoljna je da se lončić isprazni. Isto tako, čak i ako samo jedno osjetilo nije pod nadzorom, čovjek dopijeva u ropstvo. Stoga treba ovladati svim osjetilima.

Drugo, potencija uma može se unaprjeđivati dobrim vježbama kao što su meditacija, ponavljanje imena, poklonstveno pjevanje i štovanje – *dhyāna, japa, bhajan, pūjā*. Pomoću tako povećane snage i vještine, um može pomoći svijetu *ili* mu pak naštetiti. Stoga mentalnu moć osvojenu spomenutim duhovnim vježbama valja odvratiti od pogrešnih puteva i nadzirati je pomoću nadzora nad umom. Osjetila treba usmjeravati načelom intelekta – *buddhi*. Treba ih osloboditi od pritiska koji um vrši na njih. Tada se može ostvariti duhovni napredak.

Um – *manas* nije drugo doli svežanj misli, složaj želja i žudnji. Čim se misao, želja ili žudnja pojavi u umu, intelekt – *buddhi* mora procijeniti njenu vrijednost i valjanost – je li dobra ili loša, pomaže li ili ometa, kamo vodi i smjera. Ako se um ne podvrgava toj procjeni, na putu je k propasti. Ako se podvrgne procjeni i posluša intelekt, poći će ispravnim putem.

Ljudi imaju na raspolaganju tri glavna instrumenta za samouzdanje: intelekt, um i osjetila. Kada je um rob osjetila, čovjek biva zapleten i vezan. Isti taj um, kada ga regulira intelekt, može čovjeka učiniti svjesnim njegove zbilje, *ātmana*. Zato se kaže da um izaziva bilo ropstvo ili oslobođenje.

Dama (nadzor nad tijelom i osjetilima): sada o drugoj od šest vrlina. Nadzor nad tijelom i osjetilima postiže se jedino duhovnom vježbom – *sādhana* i nikako drugači-

je. Čovjek treba izbjegavati gubljenje dragocjena vremena na beskorisne težnje. Valja uvijek biti budan. Osjetila percepcije i djelovanja te tijelo čovjek treba uposliti njemu srodnim, ali plemenitim zadacima kako ne bi bili dokoni. Ne smije se dopustiti da se *tamas* ili tromost uvuče u nas. Svako djelo mora promicati dobro drugih. Dok se ograničujemo na aktivnosti koje odražavaju naše prirodne dužnosti – *svadharna*, iste je moguće sublimirati u duhovne vježbe za tijelo i osjetila.

Uparati (povlačenje od osjetilnih objekata): treća vrлина je povlačenje od osjetilnih objekata. Ono podrazumijeva stanje uma iznad i onkraj svih dvojnosti koje uznemiruju i utječu na obične ljude, kao što su radost i žalost, sklonosti i nesklonosti, dobro i loše, hvala i pokuda. Ta opća iskustva moguće je nadići ili negirati pomoću duhovnih vježbi ili razmatranja intelektom. Ljudi mogu izbjeći suprotnosti i dvojnosti te postići ravnotežu i stabilnost. Povlačenje od osjetilnih objekata moguće je ostvariti usred svakodnevnog života tako da izbjegavamo zaplitanje i vezanost za razlike i izdvajanja. Čovjek se treba osloboditi poistovjećivanja s kastom svećenika – *brāhmaṇa*, zaštitnika – *kṣatriya*, poslovnih ljudi – *vaiśya* i radnika – *śūdra*; s obiteljskim stablima; sa životnom dobi kao što je djetinjstvo, mladost, odrasla dob i starost; te s muškim i ženskim spolom. Kad uspije odbaciti takva poistovjećivanja i čvrsto se ustoličiti jedino u zbilji *ātmana*, čovjek je postigao *uparati*.

Nemojte svijet motriti svjetovnim pogledom. Motrite ga pogledom *ātmana*, kao projekciju Vrhovnog Sebstva – *paramātman*. Tako se može prijeći obzorje dvojnosti i začu u predio Jednote. Ono Jedno doživljava se kao mnoštvo zbog oblika i imena koje mu ljudi nameću. To je posljedica igre koju igra um. *Uparati* (povlačenje od osjetilnih objekata) promiče unutarnje istraživanje – *nivṛtti*, ne vanjsko istra-

živanje i aktivnost – *pravṛtti*. Unutarnje istraživanje put je mudrosti – *jñāna*, razmatranja intelektom; vanjsko istraživanje put je *karme*.

Svete aktivnosti kao što su obredi i žrtve koje su propisane u *Vedama* ne mogu dati oslobođenje – *mokṣa* od vezanosti za rođenje i smrt. One pomažu samo u čišćenju svijesti. Kaže se da uzdižu ljude u raj, ali i raj je tek vezanost. Raj nije obećanje vječne slobode. Sloboda koja čovjeka čini svjesnim istine, vlastite istine, može se zadobiti jedino slušanjem gurua – *śravaṇa*, promišljanjem o tome što se čulo – *manana* i meditiranjem o valjanosti i smislu toga što se čulo – *nididhyāsana*. Samo oni koji su odvezali svoj um od želje mogu užiti dobrobiti od gurua. Ostali ne mogu imati koristi od vodstva. Oni koji iščekuju i vesele se plodovima svojih djela mogu djelovati dok im se svijest ne pročisti. Nakon toga njihova djela ne predstavljaju vrijednost. Stoga čovjek mora biti uvijek svjestan *ātmana* kao sveprožimajućeg i sveprisutnog, tako da privlačnost i odbojnost, kompleks dvojnosti, na nj nemaju učinka.

Titikṣa (uzdržanost): četvrta vrлина, stav uzdržanosti, znači da odbijamo biti pogođeni ili povrijeđeni kad nas zadesi tuga, gubitak, nezahvalnost i zloća drugih. Zapravo, čovjek je sretan i miran, jer zna da mu se to vraćaju rezultati njegovih vlastitih djela, te one koji su mu nanijeli patnju smatra prijateljima i dobročiniteljima. Ne osvećuje im se niti im želi zlo. Sve udarce podnosi strpljivo i vedro.

Prirodne reakcije ljudi, ma tko oni bili, kad ih netko rani, jesu da uzvrate istom mjerom; kad im netko naškodi, da zauzvrat naškodi toj osobi; kad ih netko uvrijedi, da na ovaj ili onaj način uzvrate uvredom. No, to su značajke *pravṛtti* puta – puta uključenosti u objektivni svijet. Oni koji teže unutarnjem putu sublimacije i pročišćenja – *nivṛtti* moraju izbjegavati takve reakcije. Uzvratanjem ozljede za

ozljeđu, štete za štetu, ili uvrede za uvredu, samo se povećava karmički teret, kojega čovjek mora podnijeti i uklanjati u budućim životima. Taj teret naziva se „predstojećim – *āgāmi*“. Čovjek ne može umaći zadaći snošenja posljedica vlastitih misli, riječi i djela u pravo vrijeme. Uzvraćanjem zlom za zlo nikada se ne može olakšati teret karme; on time biva samo sve teži. To može donijeti trenutno olakšanje i zadovoljstvo, ali čovjek će kasnije zbog toga patiti. Stoga uzdržanost usmjerava ljude da čine dobro onima koji ih povrjeđuju.

Śraddhā (vjera): peta vrlina koju valja njegovati jest *śraddhā*. *Śraddhā* je nepoljuljana, neuzdrmana vjera u svete spise – *śāstra* i moralne kodekse koje oni sadrže, kao i vjera u *ātmana* i gurua. Vjera je obilježje te vrline – *śraddhā*. Gurui odista zaslužuju štovanje, jer nam pokazuju put konačnoga ispunjenja – *śreyomārga*. Sveti spisi imaju svrhu osigurati mir i napredak svijeta i duhovno unaprjeđenje ljudskog roda. To je njihov veličanstveni cilj; oni pokazuju put k njegovu ostvarenju. Stoga čovjek treba imati vjeru u svete spise, gurue (učitelje) i starije. Gurui, sa svoje strane, moraju podučavati ljude jedino „znanju o jednome *ātmanu* koji je imanentan u svim bićima – *sarva jīvātmiakya jñāna*“. Onaj tko ima vjeru dosegnut će tu mudrost. Gurui i sami moraju imati potpunu vjeru u to i živjeti u skladu s njome bez trunke vrludanja.

Samādhāna (ravnovesje): *samādhāna* je šesta vrlina. Čovjek treba imati nepokolebljivo uvjerenje da je ono što obznanjuju sveti spisi – *śāstra* i ono što guru podučava jedno te isto. Ljudski intelekt mora se temeljiti u *ātmanu* i nadahnjivati se *ātmanom*, u svako doba i u svim okolnostima. Onaj tko čezne za duhovnim napretkom mora biti privržen jedino nepromjenjivoj univerzalnoj svijesti. Sva djela trebaju za cilj imati radost Boga. Čovjek mora imati bezuvjetnu

vjeru u načelo svetih spisa: sva su živa bića aspekti i dijele Boga. Kako bi tu vjeru učvrstio i osnažio, čovjek mora sva bića vidjeti jednakima. Gore spomenuta šesta vrlina dragulj je duhovnoga nastojanja – *sādhāna sampad*.

Da sažmemo, treća kvalifikacija sastoji se od šest vrli-
na: nadzora nad umom, nadzora nad tijelom i osjetilima, povlačenja od osjetilnih objekata, uzdržanosti, vjere i ravnovesja – *sama, dama, uparati, titikṣa, śraddhā* i *samādhāna*.

Sljedeća kvalifikacija koju valja razmotriti jest čežnja za oslobođenjem – *mokṣa*. Ta se čežnja ne budi iz bogatstva ili stručnosti koji se zadobivaju zahvaljujući velikom ulaganju novca. Ona se ne budi ni iz imetka, potomstva, obreda ni iz rituala koje savjetuju sveti spisi, niti iz djela milosrđa. *Mokṣa* (oslobođenje od patnje i stjecanje blaženstva) može proizići jedino iz savladavanja neznanja – *ajñāna*. Osoba može ovladati svim svetim spisima – *śāstra* kao i svim učenim komentarima koje su o spisima napisali znalci; može udovoljiti svim božanstvima provodeći propisane bogoštovne obrede; no to joj ne može donijeti dar oslobođenja. Sva ta djela izvode se radi dobrobiti i darova druge vrste, ne radi najvišega znanja – *jñāna*. Jedino uspjeh na putu znanja može donijeti spasenje. Osoba može raspolagati svim namirnicama potrebnim za kuhanje određenog jela, no ako nema vatre, kako pripremiti obrok? Isto tako, da se oslobođenje – *mukti* može postići bez stjecanja atmičke svijesti – *ātmajñāna*, bez svijesti o *ātmanu* kao jedinoj zbiljnosti, pukim kupanjem u vodama svetih rijeka, što bismo onda rekli o ribama i ostalim vodozemcima koji svoj život provode u tim rijekama! Ako višegodišnji boravak u planinskim pećinama vodi oslobođenju, što postižu miševi i divlje zvijeri? Ako se oslobođenje postiže asketskim praksama kao što su hranjenje korijenjem i gomoljem te žvakanje lišća radi održanja tijela, moraju li koze koje

se hrane lišćem i svinje koje iskopavaju korijenje također dosegnuti oslobođenje? Ako se oblaganje cijelog tijela pepelom smatra asketizmom, mogu li psi i magarci koji se valjaju u prašini zahtijevati oslobođenje? Takva uvjerenja i prakse znaci su nerazumijevanja. Čovjek se mora usredotočiti na dosezanje svijesti o vječnoj univerzalnoj atmičkoj zbilji – *ātmajñāna*.

Riječ *atha*, kojom počinje prva *sūtra*, znači „nakon“. Nakon razmatranja smisla te riječi u ovom kontekstu, zaključeno je da ona obuhvaća ostvarenje četiri postignuća: razlučivanja – *viveka*, odricanja – *vairāgya*, šest vrlina i čežnje za oslobođenjem.

Sljedeća riječ je *atah* (slog *ta* je mek, nenaglašen, za razliku od onoga u prvoj riječi). *Atah* znači „iz tog razloga“. Dakle, iz kojeg razloga provoditi istraživanje? Iz razloga što se svijest o Vrhovnom, *brahmanu*, ne može postići ni razmatranjem tekstova svetih spisa, ni izvođenjem obreda i rituala, ni proučavanjem materijalnih predmeta, ni procesom učenja na primjeru drugih ljudi. Predmet i pojedinci, obredi i aktivnosti prolazni su, te podliježu propadanju i uništenju. Oni u najboljem slučaju mogu pomoći pročišćenju uma, i to je sve. Aktivnost, *karma*, ne može čovjeka osloboditi temeljnog neznanja niti mu podariti svijest o zbilji kao *brahmanu*. Čovjek treba biti svjestan tog ograničenja kako bi stekao pravo istraživati tajanstvo *brahmana*, izvor i jezgru svemira.

Već prva *sūtra* sadrži jednu pouku: Onaj tko svoj život posvećuje stjecanju spoznaje o *ātmanu* koji predstavlja njegovo *Sebstvo*, mora imati svete vrline te svoje ponašanje i kontakte mora učiniti potpuno svetima. Jer, nema višeg znanja od kreposna karaktera. Karakter je moć, uistinu govoreći. Za osobu koja svoje godine posvećuje stjecanju višeg znanja, trajno dobar karakter neizostavna je kvalifi-

kacija. To naglašava svaka religija, i to ne kao neko posebno vjersko uvjerenje, nego kao sâm temelj duhovnog života i ponašanja. One koji žive u skladu s tim nikada ne može spopasti nesreća. Njima će pripasti sveta zasluga.

Vrline su najučinkovitiji načini pročišćenja unutarnje svijesti, na svim razinama, jer one osobu potiču na istraživanje što joj je činiti i kako. Jedino oni koji su zaslužili dobru sudbinu mogu se smatrati izvrsnima u razlučivanju. Prianjanje tom nastojanju splav je koji čovjeka može prevesti preko oceana nemira i straha – *bhāvasāgara*. Kreposna osoba pripada području oslobođenih. Kakva god bila rezidualna aktivnost u kojoj je osoba prisiljena sudjelovati, na nju ta aktivnost neće imati utjecaja ako je osoba kreposna. Osoba se može stopiti s *brahmanom*, utjelovljenjem najvišeg blaženstva.

Ljudi mogu provoditi brojne vedske obrede i žrtve, mogu čak i tumačiti sadržaj različitih svetih spisa kojima vladaju, mogu biti obdareni bogatstvom, posjednici velikog imetka i visokih primanja, mogu podučavati *vedāntu* i njene komplementarne discipline na ispravan način. No bez moralna karaktera, nije im mjesto ondje gdje se podučava ili uči o *brahmanu*. To je pouka ove izreke.

Stupanj ravnovesja, koji je toliko bitan za duhovni napredak, može se dosegnuti tek kad se intelekt – *buddhi* pročisti od varavih vezanosti i umiješanosti. Bez te smirenosti *buddhi* ne može napredovati na putu k *brahmanu*. Zašto je tome tako? ‘Vrlina’ je tek drugo ime za ‘inteligenciju’ koja slijedi poticaje *ātmana*, *Sebstva* koje je zbiljnost. Samo onaj koga krasi takva vrлина može zadobiti svijest o *ātmanu*, istini. A kad tu svijest jednom ostvari, čovjek se više ne može zaplitati u obmanu ili želju: one ga više ne dotiču.

Želja i vezanost za željene predmete, te planovi da ih se pribavi, svojstveni su pojedinačnim *sebstvima*, ali ne

Sebstvu odnosno *ātmanu* koji stanuje u tijelu. Osjećaj 'ja' i 'moje' te emocije požude i srdžbe potječu iz kompleksa tijelo-um. Tek kad ovladate tim kompleksom i nadrastete ga, može se pokazati i očitovati istinska vrlina.

Može se doimati da osjećaji 'djelatnika' i 'onoga koji uživa', 'agenta', utječu na *ātman*, no oni nisu dio iskonske naravi *ātmana*. Predmeti se zrcale u ogledalu i stvaraju slike, no ogledalo time nije zaprljano niti uopće dirnuto. Ono ostaje jednako čisto kakvo je i bilo. Tako isto i kreposna osoba može biti podvrgnuta nekim zagađujućim aktivnostima zbog zaostale karme iz prethodnih života, no one ne mogu onečistiti niti ometati sadašnju narav i aktivnosti te osobe. Izvorna, temeljna svojstva pojedinca – *jīvin* jesu čistoća, mirnoća i radost. Pojedinaac je prožet tim svojstvima.

Ptica za let treba dva krila; osoba za hodanje treba dvije noge da je nose naprijed; aspirant koji čezne za zdanjem oslobođenja – *mokṣa*, boravištem slobode, treba odricanje i mudrost – odricanje od svjetovnih želja i mudrost da postane svjestan *ātmana*. Ako ptica ima samo jedno krilo, ne može se uzdići put neba, zar ne? Isto tako čovjek, ako ima samo odricanje ili samo mudrost, ne može dosegnuti Vrhovno Sebstvo, *brahmana*. Osjećaj „moje” spona je obmanjujuće vezanosti. Kako dugo može čovjek prijanjati uz ono što smatra svojim? Jednog dana mora se odreći svega i otići, sam, praznih ruku. To je neizbježna sudbina.

Čovjek treba napustiti takve stečene odnose i umjetne vezanosti putem stroge analize njihove naravi i – napustiti ih što je prije moguće. Svijet nas podučava toj lekciji odricanja. Vezanost potiče strah i egoizam; samo nemudri potpadaju pod svjetovne zamamnosti. Mudri se nikad ne podčinjavaju čarima želje za objektima. Sve je kratkotrajno, tek kratkotrajno. Sve je prolazno, posve prolazno. Stoga mudri nastoje uočiti trajnu istinu i drže se besmrtnih vrijednosti

koje predstavlja *ātman*. To su istinski kreposni ljudi, kandidati zaslužni dosegnuti *brahmana*.



2. BRAHMAN JE IZVOR, POTPORA I KRAJ SVEMIRA

janmādyasya yataḥ

Ova *sūtra* kaže: „To od kojega su rođenje i drugi procesi ovoga.“ Čovjek treba spoznati „To“ kao *brahman*, izvor podrijetla, održanja i raspada – *sr̥ṣṭi*, *sthiti* i *laya* ovoga zamjetljivog svemira. *Brahman* je entitet iz kojega je potekla ova kreacija – *jagat*, ovaj prividno konkretni, stalno mijenjajući proizvod sklonosti uma za vizualizaciju. Ovu kreaciju unatoč stalnoj mijeni kao organizaciju održava *brahman*, te se ona u konačnici sažima odnosno stapa u sâm *brahman*. Zar ne bi trebao postojati netko tko oblikuje ovaj stvoreni svemir i odlučuje o nekoj vrsti nadzora i upravljanja njime? U osnovi triju gore spomenutih faza kreacije – *jagat*, osoba spoznaje ne samo sveopći unutarnji red – *niyati* i sveobuhvatno znanje, nego također i zasjenjujuću ili obmanjujuću moć – *ajñāna āvṛtti*. *Asya* – „ovog“ (vidljivog svemira sastavljenog od pet elemenata, *prapañca*), *janmādi* – „rođenje, itd“ (podrijetlo, održanje i raspad), *yataḥ* – „iz koga“, to je *brahman*.

Možemo saznati mnogo toga o prirodi svemira. No, naš instrument saznavanja je ljudsko oko, zar ne? Fizikalne

znanosti otkrile su niz stvari, no sve to otkrio je ljudski um, zar ne? Oko i um opisuju i analiziraju stvari takve kakve jesu. No kako dugo one postoje u sadašnjem obliku? One su podvrgnute modifikacijama svakog trenutka. Međutim, unatoč neminovnoj mijeni svojstvenoj svim stvarima, postoji svijest o istini koja se ni najmanje ne mijenja. To nepromjenjivo načelo osnova je na temelju koje se očituju tri faze. To načelo je *brahman*, vječni temelj, ono nepokretno, jedno, istina – *satya*.

Čovjek može oklijevati s prihvaćanjem te činjenice te sumnjati, budući da se utemeljujući *brahman* ne percipira – zapravo percipiramo oblike i njima pridružena imena, koji se nalaze u neprestanoj mijeni. Razmotrite što se zbiva kad osoba uoči isušeni panj noću: ona se uplaši misleći da je to duh ili neko čudno ljudsko biće. To nije ni jedno ni drugo, no mi ga tako percipiramo. Razlog pogrešna viđenja je „tama“. Tama na stvar projicira nešto drugo čega nema. Isto tako *māyā*, tama koja se širi putem neispravne percepcije, zastire i čini nevidljivim primordijalni uzrok, *brahman*, odnosno projicira na nj svemir, kao vidljivu stvarnost. *Jñāna*, probuđena svijest, ispravlja tu varavu viziju i preobražava je u viziju sveopće ljubavi – *prema*. Svemir, kojega je Zemlja dio, i s kojim smo zapleteni, ima kao temeljni uzrok sām *brahman*, upravo kao što je panj temeljni uzrok duha.

Neki izjavljuju da su uzrok odnosno podrijetlo svemira – *prapañca* čimbenici kao što su urođena priroda – *svabhāva*, poredak, slučaj, vrijeme, itd. Međutim, nijedan od tih čimbenika pojedinačno niti svi zajedno, ne mogu biti uzrokom, jer su svi oni inertni, nesposobni za volju ili inicijativu. Čak i pojedinačna sebstva vezana su okovima radosti-žalosti, rasta-starenja, te rođenja-smrti. Svaki od tih navodnih uzroka ovisan je i uvjetovan, stoga ih ne može-

mo prihvatiti za uzrok odnosno podrijetlo manifestiranog svemira.

Ova *sūtra*, *janmādyasya yataḥ*, vodi nas raskrivanju iskonske osnove svega što „jest“, što „je bilo“ i što „će biti“. Ona najavljuje Vrhovno načelo – *mahāttatva* koje je uzrok prelasku bitka u postajanje, te uređenog ponašanja svemira. Fizika može prodrijeti u tvar i rastumačiti njenu građu, no ne može rastumačiti zašto je tako građena. Zacijelo mora postojati uzrok svakog učinka odnosno zbivanja, ali tim uzrokom ne mogu se smatrati ni atom ni sebstvo ni njihovo odsustvo. Bitak – *sat* mora bivstvovati onkraj subjekta kao i objekta, spoznavatelja i spoznatoga. No, kad trebamo opisati neograničeni bitak – *sat* odnosno *brahmana*, neophodno je koristiti uvriježene riječi kao što su Stvoritelj, Gospod, Providenje, Bog, *brahman*.

Kad istražujemo uzrok i učinak sa stajališta svemira, dolazimo do zaključka da je Bog uzrok, a svemir – *jagat* učinak. Kad transcendiramo razliku između subjekta i objekta, postajemo svjesni da je sve čista svijest odnosno *brahman*, te da je to i prvotni i supsidijarni faktor, drugim riječima *māyā* ili prvobitno neznanje. Riječ „To“ evocira *brahmana* kao i svemir i stapanje s *brahmanom*. *Māyā* stvara privid da jedno proistječe iz drugoga.

Neki tvrde da su dva entiteta – *māyā* i *brahman* – dvojestveni uzrok svemira. Drugi pak drže da je *māyā* jedini uzrok. Treći drže da je svemir očitovanje Višṇua te da opstoji u sāmome Višṇuu. Smatraju da je Višṇu uzrok pojavljivanja, održanja i stapanja svemira.

Naravno, ništa u svemiru ne može nastati bez stvoritelja. Kakva narav stoga mora krasiti Stvoritelja svemira? Stvoritelj mora imati neograničenu moć, beskrajnu divotu, savršeno sveznanje. Nije svakome moguće vizualizirati taj fenomen, iako se radi o samom ispunjenju svrhe živo-

ta svakog bića! Međutim, moguće ju je pojmiti i potvrditi dvama svojstvima: prvo se zove *thatastha* (izvedeno), a drugo *svarūpa* (iskonsko). *Thatastha* je privremena, vremenski ograničena indikacija. Ona ne može prenijeti ispravnu sliku odnosno uvid, nego može samo s vremena na vrijeme dati naznake i bljeskove. *Svarūpa* se odnosi na samu zbilju u njenoj punini. To je plod prosvjetljenja intuitivnom mudrošću. Ona razotkriva ono imanentno i ono transcendentno, neograničeni izvor svega.

Svaki entitet, predmet ili stvar u svemiru ima pet svojstava: bivstvovanje – *asti*; isijavanje ili prepoznatljivost – *bhāti*; dražesnost ili svrhovitost – *priya*; oblik – *rūpa*; i ime – *nāma*. *Asti*, 'bivstvovanje', svojstvo je svega što jest. *Bhāti*, 'isijavanje', znači da predmet možemo spoznati zato što sja, ima moć ući u našu svijest. *Priya* znači da sve ima svrhu i od svega se mogu polučiti dobrobiti te je stoga dražesno i privlačno. Druga dva svojstva, ime i oblik, promjenjivi su i mogu se modificirati. Sve stvari prolaze preobrazbu neke vrste te često iznova poprimaju izvorni oblik. To su prividne preinake osnovnih entiteta, koje uvijek odlikuju prva tri svojstva. Ime i oblik projekcije su na temeljnu zbilju 'bivstvovanja', 'svjetlosti' i 'radosti'. Božanskost je temelj, Božanska Volja je nadgradnja. Zrnca u brojanici je mnogo, no nit koja ih povezuje i integrira u brojanicu je jedna. Tako je i Bog, trajni, sveprisutni *parabrahman*, najviša božanska svijest, temelj sveukupnoga svijeta živih bića. „Ja sam Bog” – *so'ham*, „On je ja”, „Ja sam To”, svi ti aksiomi upućuju na to da su čak i oni koji se razlikuju po imenima i oblicima zapravo sâm Bog. Zato *Vede* objavljuju: „Onaj tko spozna *brahmana* sâm biva *brahmanom*” – *brahmavid brahmaiva bhavati*. Ta svijest je svijest o zbilji.

Mjehurić koji se pojavljuje iz vode pluta na njoj i rasplina se kako bi se stopio s njom. Svi vidljivi objektivni

svjetovi nalik su mjehurićima koji se pojavljuju iz neizmjerne oceana božanskosti, *brahmana*. Plutaju na vodi i voda ih održava. Kako bi se inače mogli pojavljivati i postojati? Naposljetku se stapaju i nestaju u vodi. Njihov nastanak, održanje i stapanje ovise samo o vodi. Voda je jedna, mjehurića je mnoštvo. Voda je zbiljska, mjehurići su privid. Voda je temelj, mjehurići su varavi oblici te iste vode koji se na njoj odražavaju.

Čovjek je zadivljen ovom prekrasnom manifestacijom. U davnim je vremenskim razdobljima i udaljenim svemirskim prostranstvima iz inertne, nesvjesne, neizdiferencirane Prirode izronilo otajstvo života i razvilo se u ljudska bića i Bogoljude. Ta je činjenica svima znana i svatko je može uvidjeti. Međutim, može li se ono niže smatrati uzrokom onoga višeg? Ono niže može biti uzrokom jedino nižega. Možemo ustvrditi da ono inertno može u najboljem slučaju biti uzrokom uma, koji je i sam dio tjelesnog kompleksa, no jedino Božanska Volja može biti uzrokom svekolike kreacije, koju krasi pet gore spomenutih svojstava. Drugačije nitko ne može objasniti kako se pojavio i uspostavio kompleks um.

Riječ je o tome da sva zbivanja u svemiru slijede određene zakone i norme. To nije uvijek samoočigledno, no fizika nastoji dokazati da je to posve moguće. Prva *sūtra* upućuje na Sveopći Vrhovni entitet zvan *brahman*. Druga *sūtra* opisuje *brahmana* na drugačiji način, putem drugog aspekta. Prva *sūtra* otkriva istinu, znanje i slobodu (*satya*, *jñāna* i *svatantra*). Druga otkriva stvaralački aspekt *brahmana* i obznanjuje da se taj aspekt ne može ograničiti samo na ovaj svemir.

Sve ima svoju vlastitu *dharmu* ili unutarnju osobitost, individualnost ili svojstvo ljubavi. To pravilo vrijedi jednako za vlat trave i za zvijezde. Svemir nije jedan neprestani

tijek. On postojano napreduje k postizanju totaliteta u svojstvima i okolnostima. Čovjek se također može preobražavati iz svoga sadašnjeg stanja putem vlastitog napora i razlučivanja. Moralne sile koje održavaju svemir zasigurno će podupirati naša nastojanja. Međutim, ljudi su predubooko uronjeni u sveprisutnu obmanu da bi to upotrijebili za samouzdanje. Nisu svjesni puta mira i sklada u svijetu. Nisu u stanju držati se dobra i izbjegavati zlo. Ne uspijevaju se učvrstiti na dharmičkom putu.

„To“ od kojega su rođenje i drugi procesi „ovoga“; „To“ odakle izvire manifestirani svemir sa svojim pokretnim i nepokretnim entitetima; „To“ koje potiče, osigurava i podržava njihovo napredovanje; „To“ s čime se naposljetku stapaju – spoznajte da „To“ jest *brahman*.

Taittirīya upanišada obznanjuje:

To iz čega se rađaju, temeljem čega žive
i u što se stapaju – to je *brahman*.

*yato vā imāni bhūtāni jāyante
yena jātāni jīvanti
yat prayantya bhisamviśanti
tad vijijñāsva tad brahmeti*

Među monistima – *advaitin* koji tako poimaju *brahmana*, vladaju silne razlike i duboki sukobi mišljenja u pogledu prvog uzroka svemira. Neki drže da je uzrok *brahman*, drugi tvrde da je uzrok *māyā*, igra obmane. Treći uzrok pripisuju djelovanju oboje, i *brahmana* i obmane. Ima mišljenja da svemir potječe iz Višņua, koji ga također štiti i s kojim se stapa. Neki smatraju da je iskaz o *brahmanu* tek indikativan – *thatastha lakṣaṇa*, tako reći, indikacija za spoznaju načela onkraj svemira. *Brahman* ima nebrojene aspekte i svojstva,

a indikacije za uvid o *brahmanu* jesu to što je *brahman* uzrok kreacije, što je održava i u sebe supsumira.

Neki su uvjerenja da je um uzrok svemira, budući da su materija i svih pet elemenata puke strukture koje projicira um, a sam um transmutacija je inertne prirode – *prakṛti*. No, djelovanje uma izmiče svakom tumačenju. Postoji Vrhovna Svijest, ona je uzrok ove kreacije. Sve su to nagađanja ili teorije koje svojom intelektualnom pronicaošću oblikuju različiti mislioci.

Znanstvenici istražuju služeći se vlastitim metodama te dolaze do različitih zaključaka. Tumače da je vrijeme uzrok nastanka svemira te da vrijeme održava svemir i u sebe ga supsumira putem integracije i dezintegracije. Dakle, sve je učinak vremena i vrijeme svime upravlja. Nekolicina cjelokupni proces pripisuje unutarnoj prirodi stvari i njezinu porivu za manifestiranjem. Svaka stvar je očitovala svoju iskonsku prirodu na svoj način i u svoje vrijeme. Naprimjer, iz sjemena manga izrasta mangovo drvo. Iz utrobe tigra rađa se jedino tigar, a ne kozlić. Dakle, vidimo da su još iz davnine o podrijetlu kreacije postojale mnogobrojne suprotstavljene teorije. Međutim, nitko nije uspio definirati i odrediti što je točno uzrok svemira.

Svemir je veličanstveno čudo, izvor neprestana divljenja. Ma tko čovjek bio, ne može ga ne zadivljavati kao ono najčudesnije. Kad treba izraditi neki predmet, znamo da je za to potreban netko tko ima vještinu, inteligenciju i moć – *śakti* za izradu. Ništa ne može nastati bez stvoritelja. Kako bi se onda ovi vidljivi objekti – Sunce, Mjesec, zvijezde, zvijezda, njihov sjaj i kretanje – kretali i ponašali tako kako se ponašaju, bez kreatora, stvoritelja, gospodara? Podliježu li oni ikakvoj običnoj moći? Ne. Promotivši objekte oblikovane i stvorene takvima da posjeduju tako silne sposobnosti, inteligentni ljudi mogu lako zaključiti

kako tek nemjerljiva mora da je moć samoga Stvoritelja.

Razmotrite zapanjujuću raznolikost kreacije. Ni jedna stvar nije istovjetna drugoj, ni jedna osoba nije nalik drugoj. Tu može biti posrijedi jedino igra – *līlā* fenomena beskrajnog veličanstva: Boga. Svatko može razumjeti da nikakva manja moć ne može biti izvor. Temeljem otajstva svojstvena kreaciji, čovjek može lako zaključiti kakva ju je Svemoćna Sila stvorila. Oni koji nisu u stanju proniknuti u otajstvo stvorenoga nikada ne mogu proniknuti u narav Stvoritelja.

Kreacija ili svemir manifestacija je volje latentne u *brahmanu*. Sve ovo jest Božja volja – *saṅkalpa*. Teoretičari koji oblikuju i promiču drugačija tumačenja, gore navedena, samo gube vrijeme; argumenti i protuargumenti tek su jalove vježbe. Može ih se smatrati egzibicijama naobrazbe *pāṇḍita* ili intelektualnom gimnastikom učenih. Oni ne mogu zadovoljiti čežnje onih koji su čista uma i čija svijest je pročišćena. Svemu je uzrok Božanska Volja – to je čvrsto uvjerenje teista. Svatko o tome razmišlja s vlastite razine svijesti, a *sūtre* spominju ta raznolika gledišta i razmatraju njihovu valjanost. Ptice lete onoliko visoko koliko im snaga njihovih krila dopušta. Isto tako i mislioci tumače kreaciju, održanje i raspad svemira temeljem svoje vjere i inteligencije.

Međutim, kao dokaz u tom traganju, u najboljem slučaju mogu poslužiti jedino indikativna svojstva, *thatastha lakṣaṇa*, koja nas ne mogu daleko dovesti. Jedino iskonska svojstva, *svarūpa lakṣaṇa*, mogu otkriti istinu. To su: *satya*, *jñāna*, *ananta* – istina, znanje, beskraj. Iskonska priroda *brahmana* je Istina, vječno bivstvovanje. To je univerzalna svijest, *jñāna*. To je vječno, onkraj vremena i prostora. Štoviše, ta su svojstva imanentna su svakom entitetu, živom i neživom, u svemiru.

Indikativni dokazi privremeni su znakovi prema kojima čovjek može identificirati neku drugu stvar ili osobu, nešto s čime se želi upoznati. Primjerice, kad je Mjesec tek tanki srp na nebu i čovjek ga želi vidjeti, indicira ga tako da pokaže prstom prema njemu. Ili ako želi vidjeti neku određenu zvijezdu, govori „Eno je, baš iznad one grane drveta.“ Mjesec je daleko, zvijezda još dalje. U trenutku kad izražavamo želju da vidimo zvijezdu, možda je ugledamo baš iznad grane drveta, no to je tek privremena lokacija. Ubrzo se lokacija mijenja. Smjer u kojem smo pokazali prstom više ne može biti točan, jer se zvijezda i mjesec kreću nebom.

Izvorno svojstvo – *svarūpa lakṣaṇa*, nikad nije podvrgnuta promjeni. Ono prebiva u svemu. Oblik se mijenja; ime se mijenja; vremena se mijenjaju; lokacija se mijenja. No jezgra Istine – *svarūpa lakṣaṇa*, ne mijenja se. Tu se jezgru u vedantskim spisima opisuje kao bivstvovanje – *asti*, isijavanje – *bhāti*, privlačnost – *priya*. Stvar jest, *asti*, bivstvuje. *Asti* je nepromjenjiva istina. Oblik i ime stvari mogu se mijenjati u vremenu i prostoru, no *asti* je izvorno. Stvar se može spoznati kao bivstvujuća putem urođenog svojstva sjaja – *prakāśa*, odnosno sposobnosti da privuče našu svijest i dade nam spoznaju – *bhāti*. Možemo je spoznati zahvaljujući tome što ima *bhāti*; sve stvari koje spoznajemo imaju to unutarne svojstvo. Nadalje, svaka stvar također ima svojstvo dražesnosti – *priya*, sposobnost pobuđivanja vezanosti i ljubavi zbog svoje svrhovitosti.

Tri gore navedena svojstva zajedno čine prirodu Boga. Na njima trima kao osnovi, um konstruira oblike, potom slijede imena za oblike. No, oblici i imena podvrgnuti su promjeni. Stoga ih se označuje kao *māyā* – relativne stvarnosti, privremene projekcije na temeljnu Istinu. *Paramātman*, Jedno Svesebstvo, osnova je na kojoj je projicirano sve što

ima oblik i ime. Oblik i ime javljaju se ponad zbilje zbog djelovanja *māyā* načela.

Ime i oblik, koji su strukture koje um podiže na temelju *brahmana*, valja smatrati indikativnim dokazima Istine na kojoj se javljaju i nestaju. *Brahmana* se može spoznati tek kad se spoznaju temeljna svojstva – *svarūpa jñāna*. Kad spozna *brahmana*, ta svijest osobu koja je spoznala čini *brahmanom sāmim* – *brahmaivid brahmaivoa bhavati*. To je uvjerenje objave u svetim spisima – *śruti* odnosno *Vedama*. Zapravo, i osnova kao i entiteti koji na njoj počivaju, i pojavnost i Zbilja, oboje su božanski i uzrok im je *brahman*. Stoga, ako se to učvrsti u ljudskoj spoznaji putem istraživanja *brahmana* – *brahmanijjñāsā*, život biva ispunjen.

Istina, znanje, beskraj (*satya, jñāna, ananta*) – *brahman* počiva na tom trojstvu. Svijest o *brahmanu* svijest je o Istini; spoznaja *brahmana* je vrhovna spoznaja; to je bezgranično, beskrajno. Iz *brahmana* je proizišao prostor – *ākāśa*, nebo; iz neba zrak – *vayu*, iz zraka vatra – *agni*, iz vatre voda – *jala*, iz vode zemlja – *prthivī*. Iz zemlje su izrasle biljke koje daju život – *ošadha*, iz biljaka hrana – *anna*, a iz hrane osoba – *puruša*, ljudsko biće. Proces projekcije zbio se tim slijedom. Prvo *brahman*, na kraju *puruša*. Dakle, *puruša* i *brahman* blisko su povezani.



3. BRAHMAN JE IZVOR VEDA TE JE STOGA SVEZNAJUĆI

śāstrayonithvāt

Sveti spisi su iskaz istine do koje su došli mudraci istražujući Zbilju. Riječi su proistekle iz udaha i izdaha božanskog daha. Nije ih čulo utjelovljeno biće; nisu proizišle iz nečije imaginacije. Stoga ih se opisuje kao neosobne – *apurušeya* i vječne – *śāśvata*. Odakle potječu? Samo od *brahmana*.

Veda znači znanje; ono uvijek 'jest'. Nema ni početka ni kraja. Opisuje ga se kao 'bezgranično – *ananta*', jer je zvuk – sveti, održavajući, blagotvorni zvuk. Može ga se jedino doživjeti; ne može ga se ograničiti niti prenijeti. To je čudnost, neusporediv stadij osobnog iskustva za svaku osobu. Budući da je *brahman* izvor takva znanja, opisuje ga se kao sveznajuće, svemoćno, sveprožimajuće.

„*Brahman* je izvor svetih spisa te je stoga sveznajući.” Smisao ove izreke je da se radi spoznaje *brahmana* čovjek mora utjecati vedskim spisima, da jedino oni mogu otkriti *brahmana*, i da sve *Vede* vode ljude istoj spoznaji. Osim toga, sveti spisi svoju valjanost temelje na *brahmanu* i njihova vriednost je od *brahmana*, jer je *brahman* sam izvor iluminacije

koju sadrže i daju. Jedino Sveznajuće Jedno može biti izvor *Veda*. Jedino sveti spisi mogu osloboditi ljude, putem iluminacije zvane znanje. Oni reguliraju i čuvaju ljudski život, štiteći ga od patnje. *Vede* nude osnažujuće upute; one se prema ljudima odnose s ljubavlju i navode ih naprijed, jer su *Vede* dobivene putem uzvišenih osoba koje su dosegnule vrhovno znanje, *brahmana*.

Brahmana se ne može spoznati putem dokaza ili argumenata. *Brahman* je onkraj razuma i izračuna, nemjerljiv – *aprameya*, neodrediv. Ne može ga se proglasiti ovakvim ili onakvim, iz ovog ili onog razloga. *Brahman* je neizmjerljiv vremenom i prostorom. Dokaz su sveti spisi. Uobičajeni dokazi istine su izravna percepcija – *pratyakṣa* i percepcija putem zaključivanja – *anumāna*. No *brahmana* nije moguće spoznati na ta dva načina. Mudraci su ga iskusili i izrazili u svetim spisima. Riječ – *śabda*, najčvršći je dokaz. *Śāstra* znači ono što vraća u sjećanje ono što je bilo zaboravljeno. *Brahman* je samo Sebstvo svake osobe. Sveti spisi – *śāstra* usmjeravaju i savjetuju svakoga. No ljudi potpadaju pod obmanu i izjednačavaju se s tamom uzrokovanom lažnim vrijednostima i vezanošću za nezbiljsko, ‘ja’ i ‘moje’. Međutim, sveti spisi su majka, a majka nikada ne odustaje. Ona ustraje i istraje, podsjećajući ljude na njihov cilj kako bi sigurno bili spašeni.

Stoga gornja *sūtra*, *śāstrayonithvāt*, kazuje da svete spise valja smatrati uzrokom svjesnosti o neobjašnjivom, neizmjerljivom, neizrazivom *brahmanu*. Svetih spisa ima bezbroj, a ljudski život je prekratak. Aspiranata ima mnoštvo, sumnje i dvojbe su brojne; postojanost je slaba. Zbog toga nitko ne može tvrditi da u potpunosti vlada svetim spisima.

Naravno, ne treba čovjek ispiti cijeli ocean da bi doznao kakva je okusa; jedna kap na jeziku je dovoljna. Isto

tako, nemoguće je razumjeti sav sadržaj svetih spisa. No dovoljno je pojmiti jednu važnu pouku o kojoj govore te je provesti u praksi.

Ta pouka glasi: stalna misao o Bogu. Kad je Prahlādin otac Hiranyaśipu nježno privukao sina k sebi i zapitao ga što je naučio od svog učitelja, Prahlāda je odgovorio: „Naučio sam tajnu bit svekolike učenosti”. Ocu je bilo drago te ga je dalje pitao: „Reci mi što je to bitno što si proučio.” Prahlāda reče: „Oče! Onaj tko osvjetljava sve, onaj tko u konačnici sve apsorbira u Sebe, jest JEDNO, Nārāyaṇa. Imati ga stalno na umu i iskusiti blaženstvo toga, ispunjenje je svih.” Dječak je izgovorio ime Nārāyaṇa, od kojeg je otac zazirao! Tu nije stao. Nastavio je: „Oče! Ovladao si cijelim svijetom, no nisi uspio ovladati svojim osjetilima. Kako bi mogao primiti milost Nārāyaṇe? Ta materijalna umijeća i svjetovna postignuća isprazni su imetak. *Brahma vidyā*, znanje i iskustvo JEDNOGA, jedino je za čim treba tragati.”

Mukotrpan je proces kojim čovjek postaje svjestan JEDNOGA koji je njegova jezgra. Osobu čini bit hrane – *anna*. Grubo tijelo proizvod je hrane koju konzumiramo. No u ljudima postoji suptilnija sila, unutarnja vibracija zvana *prāṇa*, životni dah. Um – *manas* u nutринi još je suptilniji, a dublji i još suptilniji od uma je intelekt – *vijñāna*. Onkraj intelekta, u sebi imamo najsuptilniju ovojnicu duhovnog blaženstva – *ānanda*. Kad uroni u to područje duhovnog blaženstva u sebi, čovjek može iskusiti zbilju, *brahmana*, JEDNO. Ta svijest odista je ono najpoželjnije.

U Bhr̥gu odjeljku *Taittirīya upaniśade*, koji se nalazi iza odjeljka o blaženstvu *brahmana* – *brahma ānandavallī*, nalazi se priča o Bhr̥guu, sinu Varuṇe. Podučavajući Bhr̥gu o *brahmanu*, Varuṇa kazuje: „Sine! *Brahmana* se ne može vidjeti očima. Znaj da je *brahman* ono što omogućuje očima da vide i ušima da čuju. Spoznati ga se može isključivo

putem pokore – *tapas* (ekstremne čežnje pročišćena uma i usredotočene misli). Nema drugog načina.” Dalje je rekao: „Dragi Bhrġu! Znaj da sve u svemiru izvire iz *brahmana*, postoji u *brahmanu*, razvija se kroz *brahmana* i stapa se jedino s *brahmanom*. Otkrij to i sam putem *tapasa*.” Otac mu je dao samo te indikacije, prije nego što ga je uputio na duhovne vježbe koje naposljetku raskrivaju istinu.

S potpunim povjerenjem u očeve riječi, Bhrġu je krenuo u *tapas*. Proces samokontrole i samoistraživanja uzdigao mu je svijest, te je povjerovao u ono što je na tom stupnju razumio kao *brahmana*, smatrajući da hrana – *anna* jest *brahman*! Kad je objavio što je spoznao, njegov otac, Varuṇa, rekao mu je da odgovor nije ispravan. Stoga je Bhrġu nastavio s duhovnim vježbama te otkrio da *prāṇa*, životni dah, jest *brahman*, budući da su bez životnog daha sve druge stvari isprazne. Životni dah stvara život, održava život i okončava ga. No njegov otac proglasio je i taj zaključak pogrešnim te ga iznova uputio da dalje provodi *tapas*. Tako je Bhrġu krenuo na treće razdoblje pokore te zaključio da um – *manas* jest *brahman*, a potom i na četvrto, kad je taj zaključak revidirao u uvjerenju da duhovna mudrost – *vijñāna* jest *brahman*. Naposljetku, nakon petog razdoblja *tapasa*, postao je svjestan da duhovno blaženstvo – *ānanda*, jest *brahman*. Ostao je u blaženstvu te svijesti i više se nije uputio k ocu. Otac ga je potražio i čestitao sinu, koji je izbacio svijet iz svoga pamćenja. Rekao je: „Sine! Sada imaš viziju *brahmana*, stopio si se s tom vizijom.”

Čovjek započinje život kao stvorenje hrane – *anna*, no treba koračati k cilju utjelovljenja blaženstva – *ānanda*. Ne samo čovjek, nego i sva druga bića započinju od hrane i teže dosezanju vrhunca blaženstva – *ānanda*. Sva nastojanja, svi pothvati usmjereni su na stjecanje blaženstva – *ānanda*. Svi se rađaju u blaženstvu, žive za nj i umiru kako

bi postigli blaženstvo. *Taittirīya upanišada* pojašnjava da je duhovno blaženstvo poriv za rođenjem, rastom, starenjem i smrću.

Međutim, kako bi *brahman* mogao biti *ānanda*? Rečeno je: „*oṃ ityekākṣaram brahma*”, *praṇava*, zvuk *oṃ*, jedan neuništivi slog, jest *brahman*. *Praṇava*, *oṃ* u potpunosti tvori svemir. Također je rečeno: „*ayam ātma brahma*”, ovaj *ātman* je *brahman*. Dakle, *ātman*, *brahman* i *oṃ* – svi su nerazlučivo isto. Znanje o *brahmanu*, *brahmapidyā*, podučava da Sebstvo u svakom živom biću, *ātman*, jest *sām brahman*, i ništa manje. *Brahmasūtre* otkrivaju da vanjski svemir (koji ima *brahmana* kao osnovu) i unutarnji svemir – *antarjagat* jesu istovjetni i ne mogu se razlikovati.



4. SVI VEDANTINSKI AKSIOMI POSTULIRAJU JEDINO BRAHMANA

tattu samanvayāt

T*attu samanvayāt* – može se jasno dokazati da svi vedantinski aksiomi postuliraju jedino *brahmana*. Izjave svetih spisa – *śruti*, kad ih se proučava tražeći njihov unutarnji sklad, otkrivaju *brahmana* i objelodanjuju zbilju *brahmana*. Javlja se pitanje je li prema svetim spisima vrhovno djelovanje – *karma*, ili mudrost. Iako je sublimno tajanstvo *brahmana* neprenosivo drugima, mora ga se predstaviti putem nekih spoznajnih kategorija, ma kako one bile nedostatne. U suprotnom ono bi ostalo onkraj percepcije.

Postoji filozofska škola koja vjeruje da *Vede* propisuju djelovanje – *karma* kao put oslobođenja, a da *vedānta* (*upanišade*) to ne podržava. No, sveti spisi – *śāstra* bave se vodstvom i savjetovanjem, a ne isključivim pridržavanjem ovog ili onog sustava. Zagovaranje djelovanja – *karma* nije glavni cilj svetih spisa. Kad je čovjek djelatan, mora izvoditi niz zadaća koje donose zaslugu, a njima se unaprijeđuje čistoća uma. Budući da djelovanje pročišćava svijest, mnogi drže da sveti spisi podučavaju da je to jedini put, zabo-

ravljajući činjenicu da djelovanje – *karma* jest tek sredstvo za dolaženje do cilja.

S tim u vezi, valja nam obratiti pozornost na jednu drugu činjenicu. Čovjekove želje – čovjekove potrebe, čežnje, odluke i žudnje – umnažaju se i potiču djelovanjem – *karma*. A prvotni impuls za želju je *ajñāna*, nesvjesnost o zbilji. Prirodno, javlja se sumnja kako se svijest koja je nesvjesna može preobraziti u svijest koja je svjesna – *jñāna*? Tama nikad ne može razastrijeti tamu, zar ne? Tako isto ni neznanje – *ajñāna* nikad ne može uništiti neznanje. To je moguće postići jedino pomoću *jñāne*, svijesti o istini. To je pravorijek kojeg je obznanio Šaṅkara. Svijet vrlo jako treba sklad. Također treba i svjesnost, u istoj mjeri, ma kako teško bilo saopćiti znanje o *brahmanu* drugima.

Rečeno je da postoji golema razlika između učinaka znanja o *brahmanu* – *brahmavidyā* i učinka djelovanja – *karma*. Zasluga i prijestup, sreća i patnja, posljedice su karme. Sreća koju čovjek može postići karmom seže od ljudskih predjela – *manuṣyāloka* sve do najvišeg stupnja predjela Božanskosti – *brahmaloka*. Isto tako, ispod razine ljudskog predjela postoje razine gdje patnja postaje sve dublja i dublja, sve strašnija i strašnija. To su relativno nezbiljski predjeli, nisu apsolutno zbiljski. Stoga, svijest, blaženstvo jest urođeno, postoji samo od sebe. To je vječna prisutnost. To je jedna nepromjenjiva, nedirnuta Istina. Ne može se steći slijeđenjem propisa i vježbi. Stanje oslobođenja – *mokṣa* transcendirira kompleks tijelo-um-ego. Prema tome, transcendiranje je onkraj ljudskog fizičkog, mentalnog ili intelektualnog napora. Kad svijest osvane, tama neznanja – *ajñāna* nestaje. Kad se upali svjetiljka, više nema tame.

Neki tvrde da nije sasvim pravedno govoriti da se znanje o *brahmanu*, kao jedinoj Istini, ne može dosegnuti osobnim naporom. Šaṅkara pomiruje to gledište svojom

ključnom tezom, koju smo spomenuli. Duhovno znanje – *jñāna* da čovjek zapravo jest *brahman* i ništa drugo, latentno je u svijesti svih, no čovjek to ne može spoznati i čvrsto se u tome ustabiliti putem djelovanja – *karma*, čak ni putem razmatranja i analize – *vicāra*. Karma može čovjeka samo dalje vezati, jer se odnosi prema raznolikosti kao da je zbiljska; ona ne može olabaviti spone i osloboditi čovjeka. U najboljem slučaju može pročistiti strasti i emocije. *Vicāra* u najboljem slučaju može pročistiti intelekt i ukazati na kriterije duhovne mudrosti. Samo znanje o *brahmanu* – *brahmavidyā* može ljude osloboditi okova. Stoga se čovjeka upozorava da ne razvija prekomjernu vezanost za djelovanje.

Međutim, u svetim spisima – *śāstra* nailazimo na dijele u kojima se govori o vrijednosti djelovanja. Sveti spisi se prema nama postavljaju s majčinskom ljubavlju. Poput majke koja podučava svoju djecu, oni nas podučavaju u skladu s razinom inteligencije te s obzirom na zahtjeve vremena i okolnosti. Majka dvoje djece jačem i zdravijem djetetu daje svaku vrst hrane koju ono zatraži, no brižno pazi da bolesnom djetetu ne daje previše hrane, nego samo onu hranu koja će mu pomoći da brzo ozdravi. Možemo li je zbog toga optužiti da je, u ljubavi koju daje, pristrana prema jednom djetetu nauštrb drugoga? Sveti spisi privlače pozornost na vrijednost djelovanja također i ljudima koji poznaju tajnu djelovanja – *karma*. Naime, *karma* ili djelovanje može unaprijediti život i ispravno postaviti životne ideale. Svakoga treba uputiti u to kako djelovanje preobraziti u blagotvornu aktivnost. No ipak, *karma* nije sve.

Ljudski život traje tek trenutak; on je mjehurić na vodi. Na tom prolaznom mjehuriću života čovjek za se gradi strukturu želja i vezanosti. Mudrost upozorava da se ta struktura može srušiti i smrviti svakog časa. Vrhovni *ātman* – *paramātman*, koji je nevezan i neovisan od utje-

lovljenja, uzima tijelo i postaje osobom. Gledajući s grube razine, tijelo je materijalni pokrivač sazdan od hrane koju konzumiramo, *annamayakośa*. Unutar te ovojnice nalaze se suptilna ovojnice životnih dahova, *prāṇa*, mentalna ovojnica, ovojnica intelekta, te najunutarnija od svih ovojnica – ovojnica blaženstva – *ānandamayakośa*.

Sūtra: „*tattu samanvayāth – Brahman* je glavna svrha vedantinskih tekstova” govori da duhovno istraživanje, *vicāraṇa*, uključuje putovanje od ovojnice hrane – *annamaya* kao temeljne, do stadija i prirode blaženstva – *ānandamaya*. No, ono grubo ima dva aspekta: ovisnu strukturu i neovisni temelj.

Među današnjim duhovnim vjеровanjima čovječanstva nigdje se ne nazire usklađujući čimbenik – *samanvaya*. Treba unaprijediti i promicati načela koordinacije i usuglašavanja. Iako religije imaju različite nazive i doktrine se međusobno razlikuju, čovjek je čovjek, *sūtra* nastoji isticati zajedničku jezgru. Nažalost, prividne razlike među religijama potkopavaju prijateljstvo među svim ljudima i osjećaj međunarodnog bratstva. Danas ljudi ne cijene, ne prihvaćaju i ne poštuju iskustvo i mudrost velikih vidjelaca koji su razotkrili tajanstvo svemira, te njihove osjećaje univerzalne ljubavi. Sve religijske dogme, osim nekolicine, mogu se lako uskladiti i pomiriti. Istoga Boga uzdižu i veličaju pod različitim imenima u raznim obrednim svečanostima mnogih religija. U svakom dobu, za svaku rasu ili zajednicu naroda, Bog je slao proroke da uspostave mir i dobrobit. S obzirom da se u današnje vrijeme diljem svijeta proširilo mnoštvo zasebnih religija, one su izgubile bratske osjećaje, a time je i njihova vrijednost umanjena. Postoji hitna potreba za skladom. Svi veliki ljudi jesu na sliku i priliku Božju. Oni čine jedinstvenu kastu u Božjem kraljevstvu; oni pripadaju jednoj naciji, Božanskoj Zajednici. Svakoga treba

zanimati razumijevanje praksi i vjеровanja drugih. Jedino tako svatko može, pročišćena uma i srca prožeta ljubavlju, ostvariti Božansku Prisutnost s drugima. Načelo usklađivanja – *samanvaya*, samo je srce svih religija i vjera.



5. SVIJEST, A NE MATERIJA, PRVI JE

UZROK SVEMIRA

īkṣaternāśabdam

Vede obznanjuju da je *brahman* prvi uzrok svemira – *jagat*. One ne postavljaju nikakav nescvjesni – *acetana* entitet za uzrok. Glas Božji, *śabda*, *Vede*, ne podržava gledište da je podrijetlo kreacije u nescvjesnome. Nasuprot tome, govori da je Bitak – *sat* odlučio prijeći u postajanje, odnosno da je donio odluku – *saṅkalpa*. Nakana, odluka, oblikovanje – to su čini Svijesti; nescvjesni entiteti nisu u stanju tako provoditi volju. *Brahmana*, koji je Sve-svjesnost, stoga treba prihvatiti kao prvi uzrok.

Nescvjesnost – *acetana*, naziva se *pradhāna*, primordijalna materija. *Vede* ne govore o tome. To ova *sūtra* izriče sasvim jasno. *Pradhāna* je naziv kojim neke filozofske škole označavaju mijenu imena i oblika, odnosno *jagat*, svemir. Druge škole nazivaju ga „onim koji je sastavljen od atoma” odnosno *prakṛti*, „ono stvoreno”. Neki u štovanju govore: „Ti si Svevolja, Apsolutno Sebstvo, *paramātman*. Zbog tebe je projicirana sva ova raznolikost”. Ima škola koje smatraju da su tri *guṇe* temeljne sastavnice koje, putem dominacije neke od njih, uzrokuju raznolikost prirode.

Autoritet *Veda* ne podržava ta gledišta. *Vede* drže da je bila volja *brahmana* i kreacija se pojavila. Ta volja je prolog, uvodni čin. Škola *Sāṅkhya* postulira primordijalnu materiju – *pradhāna*, i utemeljuje kreaciju na trima svojstvima – *guṇa*: *sattva*, *rajas* i *tamas*, jasnoća, nemir i tromost. Kad su ta tri svojstva dobro uravnotežena i međusobno usklađena, ne može se pojaviti nikakva svjesna odluka, rekli su pripadnici škole *Sāṅkhya*. To stanje mora primiti poticaj od svijesti ili svjesnosti, odnosno Svjedoka – *puruša*, drugim riječima, poticaj Božje volje. Tako *pradhāna* postaje sposobna spoznati i biti spoznata.

Nakon što se razmotri svaka od tih teorija, najispravniji je zaključak da je *brahman* prvi uzrok. Dakako, najviša *do-stupna* istina nije neobjašnjivi, nepojmljivi *brahman* bez atributa i svojstava. *Brahmana* spoznatljivog putem svojstava, *saguṇa brahmana*, je Ono Sebi nametnulo. Svemir, sastavljen od svijesti i nesvijesti, tijelo je koje je Ono poprimilo.

Pojedinci moraju biti obdareni sviješću – *caitanya* kako bi mogli nešto činiti ili ne činiti, raditi ili ne raditi ono što smatraju da trebaju. Što učiniti danas, a što odgoditi za sutra, koje kulture posijati sljedeće godine – takve misli, planovi i projekti javljaju se jedino u polju svijesti, a ne u nesvjesnom kamenu i drvu, brdu i dolini. Volja je znak svijesti: ono što nema svijesti uopće ne može imati volju.

Kad se volja pojavila, *brahman* je postao Bog, *Īśvara*. A jedino putem te volje, Bog je stvorio svemir. Gledano s površne, *sthūla* razine, Bog i svemir doimaju se odijeljenima. No, promatranjem suptilnim, *sūkṣma* uvidom, nalazimo da nema temeljne razlike između materije – *padārtha* i Stvoritelja – *paramārtha*, odnosno između živog bića – *prāṇi* i načela života – *prāṇa*. Načelo života poprima na Se tijelo i djeluje kao živo biće – *prāṇi* te se životna sila – *prāṇa* pojavljuje u živom biću.

Vedski spisi bave se načelom *brahmana* i njegovim očitovanjima. Predstavljaju riznicu duhovne mudrosti – *jñāna* i intuitivnog iskustva toga bogatstva – *vijñāna*. No, s vremenom su himne, stihovi i mantr protumačeni u svjetlu obreda. Veličalo ih se i tumačilo kao korisne za ostvarenje ciljeva na ovom i drugome svijetu. Obredi koji su se izvodili uz recitiranje vedskih himni, stihova i mantri, smatrani su blagotvornim karmama. No zapravo, nema u svemiru ničega što bi bilo odijeljeno ili različito od *brahmana*. Sve je proizišlo iz *brahmana*, sve je apsorbirano – *laya* u *brahmanu*, i sve se kreće i postoji jedino u *brahmanu*.

Tu istinu jasno izriče sljedeća *sūtra*:

tajalāth: Od Toga – *tat*... rođenje – *ja* ...
apsorpcija – *la* ... rast – *ath*.

To su četiri noge na kojima propozicija počiva i temelji se. Rođenje, rast i smrt čine žrtvu – *yajña* Božanske Osobe – *puruša*.

Svemir, *prapañca*, *jagat*, složaj pet elemenata, ishodio je iz Svesebstva, *brahmana*. Nigdje nema mjesta gdje se Ono ne očituje. *Jagat* je svagda u kretanju; Gospod svemira – *jagadīśvara*, je pokretač. Svjetovna ljubav nije istinska ljubav; ljubav prema *ātmanu* izvor je sve takve ljubavi.

Bṛhadāraṇyaka upaniśada obznanjuje da je Yājñavalkya tome podučio Maitreyi:

Zbog ljubavi prema vlastitom *ātmanu* sve je drago.

ātmanastu kāmāya sarvaṃ priyam bhavati.

Ljubav prema Sebstvu je primarna; ljubav prema drugim objektima je sekundarna. Ljubav prema drugome ne može se zvati ljubavlju. Sebstvo čezne za duhovnim blaženstvom – *ānanda* i voli zbog duhovnog blaženstva koje iz

toga izvire. Privrženost ili ljubav – *anurāga*, teče od sebstva k Sebstvu. Stoga, kad se shvati da je izvor atmička zbilja, možemo spoznati da se sve događa putem Najviše svijesti – *brahma caitanya*.

Ono što se prividno kreće i ono nepokretno, *cara* i *acara*, aktivno i inertno, oboje su Božanska Volja – *daivasankalpa*. Ta Volja je svjesni čin – *cetanā*; ona nije oblik nesvjesnosti – *acetanā*. Tu istinu obznanjuje ova *sūtra*:

Spoznaja, a ne ono što Riječ ne pretpostavlja. (Zbog toga što je spoznaja u svetim spisima označena kao prvi uzrok, materija, odnosno ono što nema osnove u svetim spisima, nije prvi uzrok svemira.)

īkṣaternāśabdā

Ma koje argumente ili protuargumente netko zastupao, istina da je Božanska Volja – *daivasankalpa*, korijen svega, stoji neporeciva. Ljudi koji oko toga raspravljaju, ili su opčinjeni pojavnošću ili samo pokušavaju održati hirove svoje mašte, izbjegavajući dublje istraživanje.

Ljudsko tijelo je prije svega ‘posuda’ – *ālabhāna* za *ātman*. Elementi poput vode i zraka tijesno su povezani s tijelom. Stoga se načelo *ātmana*, načelo *brahmana*, koje jest jezgra, ne uviđa. Čovjek je izgubio svijest o tom načelu – *tattva* koje je njegova Istina. *Ātman* je u tijelu, ali ne od tijela. To je načelo koje ne pripada tijelu – *aśārīratattva*, iako je djelatno u tijelu.

Sposobnost očiju da vide i ušiju da čuju potječe od *ātmana*. Kako bi onda oči mogle vidjeti *ātmana* ili uši čuti *ātmana*? Vid i sluh su ono što ima temelj – *ādheya*, Sve-svijest – *sarvacaitanya*, načelo *brahmana*, *ātman*, jest sam temelj – *ādhāra*. To je istinsko „Ti”, Volja, *saṅkalpa*.

Elementi (eter, zrak, vatra, voda i zemlja) od kojih je sastavljen svemir djeluju samo kako ih potiče vrhovno znanje – *prājñāna*. Božanstva – *deva* odnosno Blistavi¹, svijetle jedino putem tog znanja, koje ih ispunjava energijom. Sveukupni svijet živih bića održava upravo to vrhovno znanje – *prājñā*. Nepokretno i pokretno – *sthāvāra* i *janigama*, oboje su čvrsto utemeljeni u vrhovnom znanju – *prājñā*. Vrhovno znanje je *ātman*; Vrhovno znanje je *brahman*. Vrhovno znanje je također vidljivi, objektivni svijet, *loka*. Svemir je *prājñā*, od vrha do dna; *prājñā* je svijest, *caitanya*, koja ispunjava svemir, *prapañca*.

Vede obznanjuju da je *brahman* uzrok svemira označujući ga riječju *sat* – bitak. *Sat* jest ‘vječno-svjesno bivstvovanje’. *Vede* ne govore ni o čemu što je ‘nesvjesno’ – *acetanā*. Sve je svjesno – *cetanā*, sve jest, sve je *brahman*.



¹ Eng. *the Shining Ones* – dosl. Blistavi; prema *Rgvedi*, božanstva kao što su Indra, Varuṇa, Mitra, Parjanya i dr. (izvornik: *Sathya Sai Vāhinī*; nap. ur.).

6. POTICAJ JE ZBIVANJE U ĀTMANU SĀMOM

gauṇāścet na ātmaśabdāt

S obzirom da je upotrijebljena riječ ‘ātman’ – ātmaśabdāt”, „spoznaja – īkṣate” ili projekcija spomenuta u prethodnoj izreci mora biti funkcija ātmana. Vatra ili voda je proizvod, učinak Volje. Riječi „projekcija” i „očitoвање” ne mogu se tumačiti u sekundarnom ili figurativnom smislu – gauṇah. Jedino se ātmana indicira kao Primarni Entitet u objavi – śruti, odnosno Vedama. Poticaj ili odluka zbivanje je u ātmanu sāmom, i ni u kakvom drugom entitetu. Cjelokupni spoznatljivi svemir samo je bitak – sat ili bivstvovanje. Ma koji oblik poprimio u procesu vremena i u parametrima prostora, sve je to u zbilji jedino bitak, drugim riječima, ātman! To je pouka Veda.

Ništa nije inertno, neaktivno – jaḍa. Zato povremeno nalazimo da se riječ ātman koristi čak i za označavanje primordijalne materije – pradhāna ili mūlaprakṛti. Primordijalna materija je instrument koji ispunjava volju suverene Svijesti – puruṣa, Nadsebstva. Budući da njome upravlja Vrhovno Sebstvo, koje jest uzrok, primordijalnoj materiji – pradhāna ili prakṛti se također pripisuje svijest.

Pojedinac – *jīvi*, u uvjerenju da je odvojen od cjeline, od sveobuhvatnosti, podložan je želji i očajanju, ljubavi i mržnji, žalosti i radosti. Privučen je svijetom imena i oblika. Takvu osobu opisuje se kao okovanu – *baddha*. Prema tome, postoji hitna potreba za oslobođenjem. A da bi se oslobodila, osoba se mora odreći ovisnosti o i vezanosti za kreaciju – *prakṛti*. Slijepce ne mogu spasiti slijepci. Očajnima ne mogu pomoći očajni. Kako bi osoba koja je i sama očajna i bespomoćna, mogla ublažiti siromaštvo, patnju i bol drugih? Siromašni moraju pristupiti imućnima, bogatima. Slijepci moraju potražiti vodstvo osobe koja vidi. Onaj tko je okovan i zaslijepljen dualnostima stvorenog svijeta mora uzeti utočište u neiscrpnoj riznici suosjećanja, moći i mudrosti, odnosno u božanskom *ātmanu*. Jedino tako se čovjek može osloboditi jada patnje, užiti bogatstvo blaženstva – *ānanda* i dosegnuti cilj ljudskog postojanja.

To se dovršenje dostiže, atmička svijest se osvaja putem milosti *brahmana*. Gdje valja tražiti *ātmana*? Gdje *ātman* prebiva? Kako spoznati *ātmana*? I štovanje prividno nesvjesnih stvari kao očitovanja suverene Svijesti ili *ātmana* pomaže u tom procesu. Načelo *ātmana* mogu istinski pojmiti jedino tražitelji koji su utemeljeni u *brahmanu* bez oblika i svojstava. No, čak i *saguna* utjelovljenje ima atmičku zbilju u punoj mjeri. Postoje brojni primjeri koji ilustriraju tu istinu. Znanje o *brahmanu* – *brahmavidyā*, drugi je naziv za razumijevanje i iskustvo *ātmana* kao *brahmana*, pojedinačnoga kao sveopćega.

Svatko ima pravo na znanje o *brahmanu* – *brahmavidyā*. I svatko u potrazi za tim prolazi četiri stupnja, svakodnevno u svom životu. Prema *Vedama* to su budno stanje, stanje sna, stanje dubokog spavanja i stanje oslobođenosti – *turīya*. Označava ih se kao stupnjeve ili čak korake. Na prvom stupnju čovjek je budan za objektivni svijet i usmje-

ren prema van. Oči motre objekte u svemiru; osoba čuje zvukove; osjetila mirišu, kušaju i dodiruju. Život se živi u potpunosti u kontaktu s društvom. Devetnaest sredstava za kontakt su pet osjetilnih organa percepcije; pet organa djelovanja; pet životnih dahova, *prāṇa*; te sljedeća četiri unutarnja instrumenta – *antaḥkāraṇa*:

1. um – *manas*,
2. sposobnost razlučivanja – *buddhi*,
3. skladište sjećanja, svijest – *citta*,
4. ego – *ahaṅkāra*.

Tijekom budnog stanja tih devetnaest sredstava kontakta i utjecaja daju čovjeku iskustvo žalosti i radosti, dobitka i gubitka, uspjeha i neuspjeha u grubim oblicima. Budući da se čovjek na tom stupnju poistovjećuje s kompleksom grubog tijela, i iskustva su također gruba.

Područje sna je drugačije. Ondje je sebstvo okrenuto unutra, *antar mukha*. Reakcije, odjeci i iskustva su u potpunosti sadržani u pojedincu. Oni ne pripadaju području izvan osobe. U prostoriji može spavati deset osoba, no svaka od njih sanja vlastiti san. Iskustvo sna jedne osobe nema nikakve veze s iskustvom sna bilo koga drugoga. Svakoga uznemirava ili ushićuje jedino vlastiti san. Sanjač nije pod utjecajem vanjskih okolnosti. Zapravo, vanjski svijet je onkraj svijesti. Tijekom stanja sna pojedinac stvara svijet iz vlastitog uma i boravi u tom iskustvu. Iako su objekti koje percipira imaginarni, osjećaji i emocije poput radosti i tuge, ljubavi i straha, jednako su stvarni kao i u budnom stanju. Devetnaest instrumenata kontakta i utjecaja prisutni su čak i tijekom sna. Ne djeluju materijalno ili fizički, nego djeluju samo putem uma, jer um ima sjaj koji proizvodi slike. Zato ga se označava kao *taijasa*, prožeta svjetlošću (što dolazi od *tejas*, duhovni sjaj). *Tejas* pojedincu omogućuje da formira

i izradi svaki oblik, zvuk, okus itd. koji *tejas* odluči. Stanje sna drugi je korak ili stupanj u procesu kojim sebstvo stječe svijest o sebi.

Zatim slijedi duboki san – *suṣupti*. Taj je stupanj slobodan čak i od snova. Čovjek je udubljen u neuznemirenom spavanju. Osoba nije svjesna svojih udova, niti zvukova, mirisa, oblika, okusa, osjeta dodira. Sva aktivnost supsumirana je umom i latentna u umu. Svo iskustvo apsorbirano je u više razine svijesti – *prajñāna*. Nema osjećaja bilo odvojenosti ili identiteta, pojedinačnoga i sveopćega, dijela i cjeline. Nema onoga tko doživljava iskustvo i nema iskustva. Postoji samo *ātman*, s kojim se pojedinac privremeno stopio.

Potom ide četvrti korak, *turīya*. Tu pojedinca – *vyakti* više nema. Dosegnuta je temeljna istina života i kreacije – sveprožimajući, sveobuhvatni *ātman*, mir i moć jednog jedinog atmičkog carstva. Oni koji su došli na taj stupanj više ne brinu za pojedinačno sebstvo. Ne može se reći da ti ljudi imaju znanje niti da ga nemaju, jer su vječno stopljeni s najvišim blaženstvom.

Ātman s kojim su se stopili oku je nevidljiv. Ne može ga se uhvatiti ili držati u ruci. Čovjek može jedino znati da *ātman* postoji i da jest Dobrota i ništa drugo. Svi poticaji koji čovjeka privlače svijetu objekata moraju biti uništeni prije nego što se može ukorijeniti vjera u *ātmana*.

Četiri koraka atmičke svijesti vrlo su srodni četirima koracima u izgovaranju *praṇave* – *om*. A.U.M i konačna mantra istovjetni su s budnim stanjem, stanjem sna, stanjem dubokog spavanja bez snova i stanjem stapanja, koja su upravo opisana. *Ātman* je očit u umu; u stanju dubokog sna *ātman* počiva u srcu; u četvrtom stanju je u potpunosti od sebe.

Da sažmemo, može se ustvrditi da u svim stadijima

svakodnevnog života, u svim uvjetima i okolnostima, i u svim aktivnostima i iskustvima, *ātman* postoji u svim bićima. Sve je *ātman*, *ātman* je sve – svemir se očituje kao Jedno od Jednoga. To otkriva ova *sūtra*. Bez svijesti o tom jedinstvu, ne može biti ni radosti ni mira. Bez radosti i mira, istina je prazan koncept. Stoga čovjek treba spoznati da je svemir punina, *pūrṇa*. Svemir nije praznina ili vakuum. Svemir je *sām ātman*.



7. KAD JE UZROK POZNAT, SVE JE ZNANO

heyatvāvacanāca

Kad je uzrok poznat, osoba može znati i sve učinke. Sveukupni svemir, odnosno pokretno i nepokretno, sve što je sastavljeno od pet primordijalnih elemenata te se stoga zove *prapañca*, projicirala je Božja Volja. To je učinak Božje Volje – *bhāgavatasankalpa*, koja jest uzrok. Ni jedan učinak ne može se zbiti bez prethodnog uzroka. Međutim, uzrok ima dva aspekta, materijalni uzrok – *upādānakāraṇa* i djelatni uzrok – *nimittakāraṇa*.

Materijalni uzrok je primaran, prethodi proizvodu. On je sva osnova, potpuni temelj na kojemu proizvod počiva. Razmotrimo primjerice srebrnu čašu. Čaša ne postoji bez srebra. Kad nema srebra, koje se može oblikovati u čašu, nema ni proizvoda. Srebro je materijalni uzrok. Drugim riječima, prije nego što oblik, *rūpa*, 'postane', 'Bitak' jest i mora biti. Čaša je oblik kojeg je srebru nametnuo djelatni uzrok, *nimittakāraṇa*. Ona je posljedica umijeća, ona je umjetna. Uzrok koji je postojao prije svega, *upādānakāraṇa*, jest srebro. Zlatar izrađuje čašu. Kad je čaša gotova, zlatar nije povezan s njome, no čaša i srebro tijesno su povezani

jedno s drugim zauvijek.

Bog je materijalni uzrok kreacije, svemira. Bog je supstancija, temelj, *upādānakāraṇa*. Bog je također i djelatni uzrok, *nimittakāraṇa*. On je i transcendentan i pojavan, i Bitak i Postajanje. Poput srebra u čaši, svemir je posve Bog. Bog Sebe manifestira kao sve ovo. Božja volja bila je da postane sve ovo. U svakoj stvari – *padārtha*, imanentan je On, najviša Istina – *paramārtha*. Bez najviše Istine ne može postojati *padārtha*. Svakoga održava ta sveobuhvatna Zbilja. Čudesno tajanstvo izmiče čovjekovu poimanju. Inteligencija ga ne može proniknuti. Iskrivljenim viđenjem – *kudarśan* čovjek vidi samo ime-lik, pojavnost. Zaveden je i zbunjen. Bacaju ga valovi sviđanja i nesviđanja, užitka i boli, ushita i depresije. Svjestan je samo nezbiljskog mnoštva, u kojemu se pokazuju raznorazna imena i oblici.

Ispravnim viđenjem – *satdarśan*, čovjek vidi Jedno u mnoštvu. Ispravno viđenje raskriva jedinstvo u raznolikosti i daje vrhovnu radost, jer čovjek postaje svjestan Jednoga imanentnog u mnoštvenosti, najviše Istine – *paratattva*. Oslobođenje – *mokṣa*, spoznaja je te svijesti, postizanje brahmanstva. Baš svako živo biće mora dosegnuti to dovršenje, taj cilj, *brahmana*. To je istinsko odredište. Prije ili kasnije probudit će se i pojaviti čežnja za oslobođenjem od okova radosti i žalosti te od spona 'ja' i 'moje'. Put kojim se tada kreće neizostavno vodi oslobođenju – *mokṣa*. Uviđanje tog puta oznaka je inteligentne osobe.

Ako čovjek umjesto da se upusti u to traganje, smatra objektivni svijet najvažnijim i privlače ga njegove čari, život je jalov i uzaludan. Priroda je utjelovljenje materije – *padārtha svarūpa*. Čovjek mora biti privučen k Osobi koja je oblikovala načelo na kojem počiva priroda, proces utjelovljenja. Kakvo dobro može polučiti očajnik traži li pomoć drugog očajnika? Kako okovanu osobu može odriješiti od

okova osoba koja je također okovana? Okovana osoba koja se oslanja na onoga tko nije u okovima može se osloboditi okova i slobodno se kretati. Osoba duboko potonula u patnju mora potražiti utočište u onome tko pliva u blaženstvu – *ānanda* preplavljen radošću. Vežanost čovjeka baca u patnju, dok je Gospod personifikacija potpunog Blaženstva. Prema tome, čovjek se može u potpunosti izliječiti od patnje jedino utjecanjem neisrcrpnom izvoru radosti, Gospodu. A što točno jest oslobođenje, *mokṣa*? To je odrješenje od patnje, odsustvo patnje – *dukhkhavimukti*; *dukhkhanivṛtti* i doseganje blaženstva – *ānandaprāpti*. *Paramātman*, Vrhovno Sebstvo, suvereni Gospod, utjelovljenje je nedjeljive slatkoće – *rasa*, riznica blaženstva – *ānandanilaya*. Prema tome, oni koji traže i osvoje Njegovu milost zadobivaju samu vječnost.

U vječnosti koju se tako zadobije nema mjesta osjetilnim opažanjima zvuka, dodira, oblika, okusa i mirisa. Ona nema ni početka ni kraja. Pojedinaac treba postupno i postojano nastojati ostvariti tu pobjedu. Mora progresivno napredovati od grubog k suptilnom, od suptilnog ka kauzalnom, a od kauzalne razine mora se u konačnici stopiti s Prvim Uzrokom. Drugim riječima, duhovno putovanje mora se odvijati od grubog – *sthūla* preko suptilnog – *sūkṣma* do kauzalnog – *kāraṇa* sve do stapanja u vrhovnom Uzroku – *mahākāraṇa*. To je pravilan put.

Međutim, obična ljudska bića trse se postići materijalnu sreću i izvanjske užitke. Ne tragaju za blaženstvom – *ānanda* koje im može pružiti *ātman*, njihova unutarnja zbilja. Gube veliku mogućnost da dožive *ātmana*, i ne poduzimaju nikakve korake u tom pravcu. Sve vrijeme njihova je pozornost usmjerena samo na vanjski svijet. Ne okreće se prema unutra.

Životinja – *paśu*, naziva se tako zato što je

usmjerena prema van – *paśyati (paśyati iti paśuh)*.

Gledanje prema van značajka je životinja, ne ljudi. Važni organi osjetilnog opažanja u ljudskom tijelu – oči, nos, uši, jezik itd. – svi su otvoreni prema van kako bi stupali u kontakt s vanjskim objektima, tako da valja zaključiti da je tjelesni poticaj, tjelesna vizija, *dehadṛṣṭi*, posve vanjska.

Unutarnji svijet nije tako lako dostupan kao vanjski svijet. Možda tek jedna osoba među mnogima, jedna od milijun, stupi u kontakt i osvoji unutarnju atmičku zbilju putem unutarnje vizije. Ta je osoba mudrac, *jñāni*. Osoba rođena s prepoznavanjem istinske misije ljudskog života mora dosegnuti cilj, cilj duhovnog blaženstva, temeljnoga vječnog duhovnog blaženstva – *ānanda*. To je vrhovno postignuće koje život čini valjanim, smislenim i vrijednim.

Zapravo, vanjski svijet i unutarnji svijet nisu odvojeni i daleki. Oni su međusobno nerazdjeljivo isprepleteni – *avinābhāva saṃbandha*. Obični ljudi vjeruju da je tijelo medij kroz koji čovjek vidi, čuje, doživljava i uživa. Ne, druga sila upravlja i vlada osjetilima, umom i intelektom. Ta sila je *ātman*. *Sūtra* koju proučavamo usmjerava pojedinca da bude svjestan toga i da, uz stalnu svijest o tome, uspostavlja kontakt sa svijetom putem osjetila, uma i intelekta.

Kiša koja pada na planinski lanac slijeva se klancima u doline kao blatna bujica. Ista ta kiša kad pada na svježju vodu jezera ili mirne rijeke, ostaje čista i prozirna. Mudraci koji su svjesni svoje atmičke zbilje preobražavaju se u čistoću, ravnovjesje i milosrđe koje ona predstavlja. Svagda su u potpunoj svijesti *ātmana*, svoje unutarnje jezgre. U pročišćenoj svijesti tih osoba postoji iskustvo poistovjećenosti. Sklonosti i nesklonosti, osjećaj 'ja' i 'moje', tjeskoba i mirnoća, ushićenje zbog pohvala i depresija zbog pokuda

– to ne može onečistiti ili uznemiriti osobu koja je postigla to stanje. Te suprotnosti se uravnotežuju i prihvaća ih se s ravnovjesjem kao valove na atmičkoj svijesti. To je autentični atmički stav, *brahmanski* unutarnji uvid, objedinjujuća vizija.



8. POJEDINAC SE STAPA U BRAHMANA

svāpyayāt

S*va* znači ‘u sebe’, drugim riječima, ‘u *brahmana*’. ‘*Apyayāt*’ znači ‘s obzirom da se stapa’. Te dvije riječi nam govore: „s obzirom da je rečeno da se *jīvin* stapa u *brahmana*” – pojedinac se tijekom dubokog spavanja bez snova vraća svojoj pravoj prirodi, bitku, *sat*. S obzirom da sebstvo doseže Sebstvo, koje ono sâmo jest, ono je *ātman* i ništa drugo. *Ātman*, koji je djelovao kao da je odjeven u ime i lik, odbacuje ime i lik i stapa se u sveopći *ātman*. Val se stopio u ocean. Bijaše postao, sad je samo bitak, *sat*.

Jezgru svih vedantinskih tekstova i učenja čine sljedeće istine: (1) *Brahman* je i djelatni i materijalni uzrok svemira – *jagat* koji se stapa i pojavljuje (*ga* i *ja*); (2) *Brahman* je jedno i jedino, stoga nema ničega u svemiru što bi bilo odvojeno od *brahmana* i bez svijesti. Nema ničega inertnog – *jaḍa* i neaktivnog. *Brahman* je, prema svetim spisima – *śruti* i vedantinskim tekstovima, ne samo bitak – *sat*, nego i svijest – *cit*.

Spavanje je iznimno neophodno za sva živa bića. Ljudi, kao ni druga bića, ne mogu živjeti bez spavanja.

Od svih radosti koje svijet pruža, spavanje je najvrednije. Sve ostalo je prazno, suho, beznačajno i beskorisno. Kad živo biće spava, pet *prāṇa*: životni dah – *prāṇa*; silazni dah – *apāna*; prožimajući dah – *vyāna*; uzlazni dah – *udāna* i probavni dah – *samāna*, djelatno je, zajedno s pet vatri u tijelu, dajući toplinu. Udah i izdah izmjenjuju se ravnomjerno, kao *samāna*¹ u ravnomjernom vedskom slijedu. *Prāṇa*, životni dah, djeluje poput *āhavanīya* vatre² vedskog obreda. Puni nas energijom jednako postoje. *Vyāna*, prožimajući dah, upaljenoj na južnoj strani oltara vedskog obreda – *dakṣiṇāgni*. *Udāna*, uzlazni dah, pomaže umu da dosegne svijet *Brahme* – *brahmaloka* kojeg je osoba zaslužila svojom karmom. Drugim riječima, *udāna* osobi omogućuje da doživi okus stapanja s Vrhovnim. Naime utjelovljeni *ātman* – *jīvi* odmara se dok spava, sretan je dok spava, osvježava se spavanjem i doživljava blaženstvo spavajući. *Jīvin*, utjelovljeni *ātman*, božanstvo je koje boravi u tijelu, svome hramu. *Jīvin* doživljava sve što je vidio, čuo i s čime je stupio u kontakt putem uma u vanjskom svijetu, kao i utjecaj svega što nije mogao vidjeti, čuti ni kontaktirati putem uma. Nadalje, *jīvin* može u snovima konstruirati i doživjeti te svjedočiti iskustvima koja je prošao tijekom prethodnih života. Ovisi o aktivnostima koje su utisnute u umu svake osobe. Ili, ponekad se može dogoditi da se osoba u jednom mahu odrekne povezanosti s tijelom i osjetilima te uranja i nestaje u svom temeljnom načelu: Svesebstvu – *paramātmanu*. Blaženstvo koje prožima pojedinačnu dušu – *jīvin* autentičnost je *paramātmana*.

Tijekom spavanja bez snova, *jīvin* ulazi i boravi u području blaženstva – *ānandaloka* vođen onamo sjajem uzla-

¹ *samāna* u kontekstu životnih dahova predstavlja probavni dah; međutim, bitno je naglasiti da ta riječ znači 'jednako' (nap. ur).

² *āhavanīya* – sveta vatra koja neprestano gori u kućanstvu

znog daha – *udāna*, životnog daha koji uzdiže. Područje blaženstva poznato je i kao *brahmaloka*. Tijekom spavanja čovjek bez napora dobiva sjajnu priliku uživati u blizini *paramātmana*, koji je prvi izvor i supstancija pet osnovnih elemenata, pet osjetila i unutarnjeg instrumenta svijesti – *pañcabhūta*, *pañcādriyā* i *antaḥkāraṇa*.

No to iskustvo tek je prolazno i nije trajno. Osoba koja je razvila svijest putem pročišćenja uma i jasnoće intelekta – *buddhi*, uživat će nepromjenjivo blaženstvo stapanja u vrhovni *ātman* – *paramātman*. Sveznajuća može postati samo osoba koja je uvijek u području nepropadljivoga – *akṣaya*, stopljena s neuništivim – *akṣara*, vrhovnom cjelinom – *parabrahmanom*, najvišim *ātmanom* – *paramātmanom*. Kad je čovjek svjestan da je sve On, da nema ničega izvan Njega, čovjek postaje sve, odnosno *brahman*.

U stanju dubokog spavanja, utjelovljeni *ātman* – *jīvin*, jest u magli neznanja – *tamoguṇa*. Međutim, samospoznatoj osobi čak i snovi pružaju jednako blaženstvo kao i svijest u budnom stanju. Čak i dok je budna, samospoznata osoba slobodna je od utjecaja kompleksa tijelo-osjetila-um i prožeta je blaženstvom svoje iskonske zbilje. Svijest partikularizirang sebstva je svijest – *caitanya* Sveopćega, i može se stopiti samo u *paramātmana*, vrhovnu Svijest. Prema tome, ova *sūtra* naglašava nam istinu da se Bitak – *sat*, koji „postaje” i „supsumira” svu kreaciju, odnosi jedino na *parabrahmana*, vrhovnu Svijest, a ne ni na koji entitet koji je iz njega izveden i o njemu ovisan.



9. SVEZNAJUĆI BRAHMAN, UZROK SVEMIRA

śrutatvācca

S obzirom da *Vede* obznanjaju da sveznajući *brahman* jest uzrok svemira, taj sublimni fenomen jest to što se opisuje i tumači. Sam izraz '*brahman*' označava da Ono ima moć volje itd. *Vede*, koje o *brahmanu* govore kao o neuvjetovanom i lišenom svojstava, također obznanjaju da je Ono po svojoj prirodi potpuna dobrotvornost. Naime, s gledišta svemira, *brahman* nema kvalifikacija.

Upanišadski tekstovi, koji su dio objave – *śruti*, odnosno vedskih spisa, ne prave nikakvu razliku između Apsoluta – *brahman* i Svemoćnoga – *īśvara*. Ono što moramo razumjeti iz svih tih vedantinskih tekstova jest da je svemir očitovanje odnosno projekcija Vrhovne Svijesti. Nasuprot tome, kad bi svemir bio inertan i lišen svijesti, neki se pitaju kako bi tada mogao biti tako zamamno privlačan? Nemoguće je da je nesvjestan i neinteligentan, jer da je takav, bio bi stalno isti. Ne. To gledište je neispravno. Bog je djelatni uzrok kao i materijalni uzrok svemira. On Sâm postao je sve ovo. On je unutarinja i vanjska istina, stoga je On Svjetlost koja osvjetljava i objavljuje, koja privlači

i razotkriva.

Rečeno je: „*pištādi guḍa saṃparkāt*“. *Pišṭa* znači brašno – bilo koje brašno, rižino, pšenično ili od mahunarke. Miješanjem sa šećerom brašno postaje slatko – *guḍa saṃparkāt*. Samo po sebi, jeziku brašno nije ukusno; šećer ga čini ukusnim. Isto tako, svugdje gdje se u svemiru pokazuje šarm, privlačnost ili sjaj, to se očituje kozmički Duh, *paramātman*, i ništa drugo. Objava – *śruti* to jasno iznosi. Kao što kazuju tekstovi objave, *paramātman* stvara, njeguje, podržava i održava svemir – *jagat* te ga naposljetku navodi da se stopi u Nj. *Paramātman* je jedini Stvoritelj, jedini Uživatelj, i jedini Zaštitnik i Gospodar. To objavljuje *śruti*.

Vede objavljuju da je priroda *brahmana* vrhovno blaženstvo, *ānandasvarūpa*. Govoreći o *ātmanu*, one spominju ovojnice – *kośa* koje ga čuvaju: ovojnicu hrane – *annamayakośa*, ovojnicu životnog daha – *prāṇamayakośa*, mentalnu ovojnicu – *manomayakośa* i ovojnicu intelekta – *vijñānamayakośa*, tim redom. Nakon tih četiriju ovojnica dolazi najunutar-nijja, ovojnica duhovnog blaženstva – *ānandamayakośa*. Sve one su u *brahmanu*, te je stoga ispravno zaključiti da je *brahman* sam po sebi duhovno blaženstvo. Svaka ovojnica je suptilnija – *sūkṣma* od sljedeće, a najisuptilnija je peta, *ānandamayakośa*. *Prāṇamaya* je suptilnija od ovojnice hrane – *annamaya*, *manomaya* je suptilnija od ovojnice životnog daha – *prāṇamaya*, *vijñānamaya* je suptilnija od mentalne ovojnice – *manomaya*, a *ānandamaya* je suptilnija od ovojnice intelekta – *vijñānamaya*. Prema tome, sve se one mogu smatrati tijelom – *upādhi brahmana*.

Ovojnica hrane je grubi pokrivač, koji štiti suptilnije ovojnice, konkretno ovojnicu životnog daha. Životne dahove održava i njima upravlja još suptilnija, mentalna ovojnica. Mentalna ovojnica nadzire životne dahove – *prāṇa*, koji reguliraju i upravljaju fizičkim i osjetilnim instrumen-

tima. Stoga je mentalna ovojnica mnogo moćnija od daha – *prāṇa*. Suptilnija od te ovojnice je *vijñānamaya*. Ona je uvijek zaokupljena razlučivanjem između privremenog i trajnog – *anitya* i *nitya*. Vrlo je blizu iskustvu duhovnog blaženstva – *ānanda*. Zapravo, ona pomaže da se doživi to iskustvo, koje je svjesnost o samom *brahmanu*.

Kako bismo zaštitili tijelo od bolesti, nosimo razne vrste odjeće – potkošulju, košulju, potom kaput, a preko kaputa šal. Kad trebamo pregledati srce, moramo skinuti šal, kaput, košulju te naposljetku i potkošulju. Tek tada možemo pregledati srce. Isto tako, čovjek treba otkloniti ovojnicu hrane, ovojnicu životnog daha, mentalnu ovojnicu i ovojnicu intelekta kako bi postao neposredno svjestan vrhovnog *ātmana* ili *brahmana*, koji jest sâmo duhovno blaženstvo – *ānanda*. Putovanje zvano „život“ nije drugo doli hodočašće od materijalne razine hrane do duhovne razine blaženstva. To je cilj, odredište. Ova *sūtra* nam prenosi tu poruku. Vrhovna duša, *paramātman*, po svojoj je prirodi u biti blaženstvo.

Neki se ne slažu s tim zaključkom. Smatraju da *jīvātman*, pojedinačna duša, nije *ānanda*, nego *vijñāna*, sposobnost razlučivanja intelekta. Drugim riječima, *brahman* je blistavilo sâmo po sebi; Ono ne treba nikakav vanjski izvor svjetlosti. Ono je ustoličeno u vlastitom sjaju. Drugi tvrde da *paraśakti*, vrhovna energija, jest entitet poznat kao *ānandamaya* ili *paramātman*, koji se također naziva *parākāśa*, vrhovni prostor. Međutim, te teorije nastaju putem raznih misaonih procesa ljudi koji se nalaze na različitim razinama.

Brahman obuhvaća sve, a svijest o bilo kojem entitetu svijest je o *brahmanu* sâmom. Ono se ne može diferencirati ni razdijeliti. *Ānanda* je sve; *brahman*, *ānandamaya*, jest također *jīvātman*, koji djeluje kao individualiziran. Svojestvo

se ne može odrediti i razmatrati odvojeno od objekta kojemu pripada. *Ātman* je *ānanda*, bilo da je poopćen kao *paramātman* ili partikulariziran kao *jīvātman*. Duhovno blaženstvo ne može se mjeriti kao veće ili manje. *Ānandamaya*, ispunjenost duhovnim blaženstvom, označava sâmo duhovno blaženstvo, a ne nešto što uživa blaženstvo. Stoga *jīvātman* nije manje, niti je *paramātman* više *ānanda*. Oboje su ista *ānanda*.

I u običnom svjetovnom značenju *ānanda* je značajka svakog živog bića. Zbog toga je svako ljudsko biće nastoji izraziti i razviti. Živa bića odriču se raznih želja i obrazaca ponašanja kako bi dosegнули blaženstvo. No, uvjerenje da se blaženstvo može doživjeti iz vanjskih objekata znak je neznanja:

Od svega izvan vas, patnja;
Od svega unutar vas, sreća.

sarvam paravasam duhkham
sarvam ātmavasam sukham

Prema ovoj izreci, kad čovjek osjeća da je njegovo blaženstvo ovisno o vanjskim objektima, on zalazi izvan sebe te zaziva patnju. Upada u nepotrebnu patnju zbog zarobljenosti objektima koji ga, kako zamišlja, mogu usrećiti. Postaje metom tjeskobe i brige. Stoga, nastojanje da se dođe do blaženstva putem vanjskih objekata i vanjskih aktivnosti uopće nije preporučivo. Oni koji čeznu za istinskim blaženstvom moraju svoja nastojanja okrenuti prema unutra, u smjeru *ātmana*. Kad se blaženstvo traži iz vanjskih objekata, čovjek mora puno propatiti, upravo kao što žedna osoba koja trči k fatamorgani ne uspijeva utažiti žeđ te završava jedno.

Jedno je važno na ovom mjestu: kad se kaže da je Rāma učinio Bhīmu bogatim ili pametnim, ne slijedi li iz

toga da je od početka Rāma bio bogatiji odnosno pametniji od Bhīme? Da je Rāma bio siromašan i neznalica, kako bi mogao pretvoriti Bhīmu u bogatu i pametnu osobu? To očito ne bi bilo moguće. *Brahman* je *ānandasvarūpa* – sâmo blaženstvo. Zato svako živo biće prima blaženstvo od *brahmana*. On je Sve-znanje. Stoga On daje, potiče i unaprjeđuje znanje u svima. Bog daje, promiče duhovno blaženstvo. To potvrđuje *sūtra* „*ānandamaya* je Vrhovno Sebstvo, budući da se to stalno ponavlja – *ānandamayo'bhīāsāt*”.

Nadalje, riječ je o sâmom *brahmanu*
koji je opisan i u mantri – *māntravarṇikameva ca*.

„*Brahman* je Istina, Znanje i Beskraj – *satyaṁ jñānanantaṁ brahma*.” I ta *mantra* ili sveta aksiomska formula odnosi se na istoga *brahmana* koji je *ānanda* – *ānandasvarūpa brahman*. *Brahman* je Istina – *satya*; *brahman* je Znanje – *jñāna*; *brahman* je Beskraj – *ananta*. *Satya* ili istina je sinonim za blaženstvo; ona ne znači ništa drugo.

Satya implicira nedjeljivo, neizmjereno blaženstvo. Na nj ne mogu utjecati ograničenja prostora, tijekom vremena ni različita raspoloženja onih koji doživljavaju. *Ānanda* će sama od sebe pročititi prostor, vrijeme i pojedinca. To troje su podložni duhovnom blaženstvu; duhovno blaženstvo nije potčinjeno ili vezano vremenom, prostorom ni individualnim primateljem. Stoga se Boga, kojeg *mantra* prikazuje i opisuje, može spoznati jedino parcijalno putem *mantr*; On ne ograničava *mantru*; *mantra* može ograničiti Njega. *Ānanda* je spona koja ih oboje povezuje.



10. JYOTI JE BRAHMAN, JER SE SPOMINJU STOPALA

jyotiścaraṇābhidhānāt

Riječ *jyoti*, svjetlost, u upanišadama ne označava fizičku svjetlost materijalnog svijeta. Ali, ako se svjetlosti pripisuju materijalna ograničenja poput stopala – *carana*, kako je moguće da se ukazuje na imanentni, sveprožimajući entitet? Takve ograničene odnosno kvalificirane pojave ne mogu postati objektom štovanja i meditacije. Ako se riječ *jyoti* razumije kao utjelovljena svjetlost koja ima neke prirodne karakteristike, ona ne može označavati *brahmana*, sveopći Apsolut.

Puruša sūktam, Himna u čast kozmičke Osobe, objavljuje:

Svekoliki svemir, sa svim svojim sastavnim elementima, tek je četvrtina Njegove veličanstvenosti.

pādo'sya viśvā bhūtāni

Stoga je Ono onkraj granica, mjera i stupnjeva. *Jyoti*, božanska svjetlost, osvjetljava Nebesa i onkraj njih, te raskriva čak i *brahmana*. Ono što svojim sjajem otkriva doba koje je prethodilo nastanku živih bića, te predjele onkraj

najudaljenijeg i najvišeg, „To“ označava riječ *jyoti* . Ono sja u tom najvrhovnijem od vrhovnih predjela – *loka* .

Zamijetite također da ista božanska svjetlost, *jyoti* , sja svugdje, u sva vremena, u svim bićima. Ono uključuje bivstvovanje – *asti* ili *sat* , iluminaciju-znanje – *bhāti* ili *cit* , i radost-blaženstvo – *priya* ili *ānanda* . Sve vidljive stvari u svemiru imaju ono nevidljivo za svoj temelj. Sve stvari koje se kreću imaju ono nepokretno za svoj temelj. Isto tako je za svako živo biće, štoviše za sâm svemir, temelj nevidljivi *brahman* , Nad-Istina. *Parabrahman* , Svesebstvo, jest to što čini da svemir sja. *Jyoti* je primjereni naziv samo za tu svjetlost, a ne za ograničenu, inferiornu, fizičku svjetlost. *Jyoti* nema ni početka ni kraja. Ono je *paramajyoti* , Vrhovna svjetlost, *advaitajyoti* , svjetlost bez drugoga, *akhaṇḍajyoti* , vječna, neprestana svjetlost. Drugim riječima, ono je sâm *parabrahman* , jer se sve ovo objavljuje jedino u Tome i putem Toga. *Jyoti* koji se ovdje opisuje ne može se tumačiti drugačije. *Upaniśade* doista govore da *brahman* ima „stopala“, no time se ni na koji način ne ograničava niti umanjuje veličajnost Toga.

Jyoti dakle označava *brahmana* . Kad se *brahmana* zamišlja kao da ima četiri „stopala“ odnosno četvrtine, sve što je projicirano iz *brahmana* obuhvaća tek jednu četvrtinu. *Upaniśade* obznanjuju da su ostale tri četvrtine *amṛtam* (besmrtno, neumanjivo, nepromjenjivo) u *divi* (božansko svjetlo, nebesa).

Ono što valja zapamtiti jest da se tu besmrtnu (*amṛta*) svjetlost ne može izjednačiti sa svakodnevnom svjetlošću. Za *jyoti* upaniśada kaže se da iluminira – *dīpyati* . Taj se proces ne može ograničiti i svesti na učinak obične svjetovne svjetlosti. *Jyoti* je utjelovljen u *brahmanu* ; djeluje jedino u *brahmanu* i putem Toga. *Brahman* je imanentan u svemu, stoga *jyoti* objavljuje sve i sja u svemu.

Temelj, korijen, okrilje stalno vibrirajućeg, stalno pokretnoga svemira jest *brahman* , ono stabilno, čvrsto, nepokretno, uvijek postojano *jyoti* . Kad i *brahman* počne vibrirati, mijenjati se i kretati, događa se potpuno stapanje, potonuće – *pralaya* . Primjerice, kad se vlak kreće, ako se kreću i tračnice na kojima vozi, kako će završiti putnici? Dok hodamo, cesta je nepomična, tako možemo sigurno hodati.

Svjetlost koja sja u pojedinačnome naziva se plamenom svjetiljke; svjetlost koja iluminira i objavljuje sve naziva se *jyoti* . *Jyoti* je svjetlost što pali vatru koja prožima predjele, grije tijelo i prebiva u trbuhu, te sjaj u oku. Mjesec je osvijetljen suncem i tako svijetli. Sve ove aktivnosti potiče i promiče *brahman* , koji jest sâma svjetlost – *jyoti* . *Jyoti* je načelo, fenomen iluminacije u svim aspektima.



11. BRAHMAN KAO KOZMIČKI DAH ILI ŽIVOT

prāṇastathā'nugamāt

P*rāṇa*, životni dah ili zrak, ne odnosi se na ono što se uobičajeno misli pod tim pojmom, nego jedino na *brahmana*. Također se često shvaća da taj pojam označava božanstva koja upravljaju dahom i životnim dahovima, kao što su Indra, Rudra ili Vayu, no čak ni to značenje nije primjereno.

Jednom je tražitelj imenom Pratardana pristupio Indri, Gospodaru boravišta božanstava, i molio da ga uputi u to kako doći do onoga što je za nj najdobrotvornije. Indra ga je uputio da Njega spozna kao život i da meditira na Njega kao životni dah – *prāṇa*.

Definirajući životni dah – *prāṇa* i govoreći o njegovu veličanstvu, Indra mu je rekao: „*Prāṇa* se poistovjećuje sa sviješću – *sa eša prāṇa prajñātma*“. To je „blaženstvo, bezvremeno, besmrtno“ – *ānando ajaro amṛtaḥ*. Drugim riječima, *prāṇa* je sâmo utjelovljenje blaženstva – *ānandasvarūpa* ne propada niti opada – *ajara*, besmrtna je – *amṛta*. To je učenje. Ta svojstva pripadaju jedino *brahmanu*, a ne životnom dahu kako se on uobičajeno shvaća. „Životni dah“ je tek

simbol kojim se priziva *brahmana*, i ništa drugo.

Pratardanino pitanje odnosilo se na najdobrotvorniji, najesencijalniji entitet kojeg čovjek mora spoznati i zadočiti. Jedino *brahman* je izvor, supstancija i potpora, te *prāṇa*, riječ koju je upotrijebio Indra, može označavati jedino *brahmana* i ništa drugo. Grubo značenje pojma treba napustiti, a suptilno značenje treba prihvatiti. Uobičajeno, ljudi smatraju imetak, moć i slavu najvažnijima te ih nastoje zadočiti na sve mile načine. U toj borbi ljudi gube neprocjenjive ljudske osobine kojima su obdareni. Osim što gube godine života koje su im dodijeljene, upadaju sve dublje i dublje u tamu neznanja – *ajñāna*. Zanimljivo je i gube svijest o svojoj istinskoj prirodi – *svasvarūpa*.

Jednom drugom prigodom Indra je dao naputak: „Spoznaj Mene sâmog – *mām eva vijānīhi*“, drugim riječima, „Pojmi Mene; budi u potpunosti svjestan Mene“. Indra o kojemu je ovdje riječ ne može biti određeno božanstvo, s tijelom i udovima. Ne možemo zaključiti da pojam *prāṇa* ukazuje na sâmoga govornika Indru. Netko bi mogao tvrditi da entitet na kojega valja meditirati jest bilo ‚životni dah‘, bilo Indra, jer Indra je životni dah, a životni dah je Indra: to ne može biti *brahman*. Takav zaključak nije ispravan. *Prāṇa* označava *brahmana* i ništa drugo – izjava: „Spoznaj Mene sâmog“ tumači se i kao naputak sluшатelju: „spoznaj *brahmana* koji je Moja zbilja, Moja istina, Moja jezgra“, stoga se riječ koju je Indra upotrijebio dajući naputke Pratardani odnosi sâmoo na *brahmana*.

U uobičajenoj uporabi, u svjetovnom govoru, životni dah i Indra povezani su jedan s drugim. U rječniku duhovnosti, ono golemo – *bhūma* opisuje *brahmana*, te također znači „bezgranično, onkraj sâmog svemira“. Komentatori su istražili površni i dublji smisao tih iskaza te su ih pokušali pomiriti kao iskaze o istom načelu. *Prāṇa* i *brahman*,

rekli su, dvije su strane istog novčića; oni su nerazdjeljivi, jedno u drugome – *avinābhāva sambandha*. Stoga valja meditirati na *brahmana* i ni na što drugo.

Uputa je u skladu s gledištem svetih spisa,
kao i u slučaju Vāmadeve

śāstradr̥ṣṭyā tūpadeśo vāmadevavat

Mudrac Vāmadeva pridržavao se učenja svetih spisa:

Ja sam *brahman* – *aham brahmāsmi*;

To ti jesi – *tattvam asi*;

Brahman je vrhovno znanje,
stalna cjelovita svijest – *prajñānam brahma*;

Ovo Sebstvo je *brahman* – *ayam ātma brahma*.

Slušao je i tako dosegnuo izravnu svijest o *brahmanu* – *aparokṣa brahma jñāna*. Meditirao je na istinu ‚Ja sam *brahman*‘ – *aham brahmāsmi*. Prema tome, kad Indra upućuje: „Spoznaj Mene sâmog“ – misli se na zbiljsko Mene – *brahman*, a ne na životnu silu – *prāṇa*. Prije nego što mu je svijest svanula, Vāmadeva je također mogao misliti da se *prāṇa* odnosi na božanstvo Indru. Nakon spoznaje izjavio je: „Bio sam Manu“ – *aham manurabhāvam*, „Ja sam sve“ – *sarvātmakam*. Isto tako je božanstvo Indra, budući da je posjedovao potpunu mudrost, mogao izjaviti da je *brahman* jednak životnoj sili – *prāṇa* u svima. U tome nema nekonzistentnosti.

Zapravo, *brahmana* je moguće indicirati kao svaki entitet. Sve je *brahman* – *sarvam brahman*. Istina, Znanje, Beskraj je *brahman* – *satyañ jñānanantañ brahma*. Prema tim iskazima intuitivnog iskustva, baš svaka stvar može simbolizirati i označavati *brahmana*. Sve stvari proizišle su iz *brahmana*,

sve stvari su projekcije *brahmana*. Zlato ne gubi svoju prirodu, ma koliko imena i oblika poprimilo kao nakit. Nitko ne treba biti zaveden mnoštvom imena i oblika u objektivnome svijetu, raznolikošću prizora i zvukova. Kad se uoči istina onkraj raznolikoga, čovjek je svjestan *brahmana* kao prvog uzroka, temelja, cilja. Božanstvo Indra nije ništa od toga.

Sūtra kojom je istraživanje započelo – *janmādyasya yataḥ*, „To“ od kojega su rođenje i drugi procesi svemira – obznanjuje da je *brahman* uzrok svekolikoga svemira, prostora i svih životnih sila. Stoga se riječ *prāṇa* odnosi upravo na *brahmana*.



12. BRAHMAN SE SVUGDJE POUČAVA

sarvatra prasiddhopadeśāt

S*arvatra prasiddhopadeśāt* – svugdje se poučava taj dobro znani entitet. U svim iskazima sadržanima u vedantinskim tekstovima, *upaniśadama*, poznati izraz *brahman*, jest ono o čemu se govori i što se obrađuje. Smisao upute „Čovjek treba meditirati postavši smiren“, jest da treba meditirati na entitet na kojega ukazuje izreka „Sve je ovo doista *brahman*“, a ne na individualizirano sebstvo. Komentatori su također podržali to tumačenje.

„Sve je ovo doista *brahman* – *sarvam khalvidam brahma*“, aksiom je kojim počinje upaniśadski nagovor na meditaciju. *Śruti* ili vedska objava glasi da svemir ili kreacija jest *brahman*; jer potiče od *brahmana*, *brahman* ga održava, i u *brahmana* se stapa. Svemir nije odijeljen niti odjeljiv od *brahmana*.

Viđeni bez dvostrukih iskrivljenja svidanja i nesvidanja, ljubavi i mržnje, svi oblici, svih učinci, svi uzroci doživljavaju se jedino kao *brahman*. No, ako vid remete ljubav ili mržnja, svaki oblik, svaki učinak i uzrok doima se različitim od ostalih. Stoga se meditacija savjetuje nakon

postizanja smirenosti. Kad su osjećaji mirni i uravnoteženi, mnoštvo se doživljava kao jedno. Uznemireni um ne može imati jednu viziju. On hrli međusobno suprotnim pravcima, te zato doživljava svijet, prirodu i svemir kao odvojene od *brahmana*. Takva vizija stvara podjele. Smirena vizija otkriva jedinstvo. Kakva je vizija, takav je i utisak, pogled na svijet.

Glava obitelji je samo jedna osoba, no svaki član obitelji gleda ga iz različite točke gledišta. Zato mu se obraćaju različito, sin ga naziva 'ocem', žena 'mužem', snaha 'svekrom', unuk 'djedom', mlađi brat 'starijim bratom'. O Jednome se misli na različite načine, zbog raznolikosti odnosa koje poprima.

Isto tako tražitelji i mislioci koji se nalaze na raznim razinama svijesti i postignuća, izražavaju i doživljavaju Jedno u različitim oblicima i na različite načine. Osim toga, stavovi u pristupu i štovanju također uzrokuju razlike u doživljaju Jednoga. Neki uočavaju i postuliraju individualizirani *ātman* – *jīvin*; neki štuju aktivnog, sveznajućeg, svemoćnog *Īśvaru*, Boga; neki konkretiziraju sveprožimajuću energiju – *śakti*; a neki kao svoj cilj vide kozmičku osobu – *puruša*. No, *jīvin* ne može tvrditi da ima sveznanje i svemoć. Sve dok je vezan vlastitim samonametnutim neznanjem i egoizmom, *jīvin* ne može spoznati i iskusiti sveprožimajućega, sveobuhvatnog *brahmana*.



RJEČNIK

A

āgāmi – budući, nadolazeći. Djelovanje – *karma* kojim se osoba sada bavi te koje će odrediti budućnost osobe; predstojeće; buduće

acara – nepokretno

acetana – neinteligentno, nesvjesno, inertno

ādheya – ono što počiva na nečemu, ono što ima temelj, podržavano

advaita – nedvojnost, nedualizam, monizam; monistički filozofski sustav koji se temelji na jedinstvenosti stvorenoga sa Stvoriteljem, koji govori o prirodi najviše Božje stvarnosti u kojoj nema relativne dvojnosti, nego postoji samo Jedno – Bog, koji je Sve; začetnik filozofskog smjera *advaita* je indijski svetac i filozof Śaṅkara (8.–9. st.n.e.)

advaitajyoti – svjetlost kao Jedno bez drugoga

advaitin – sljedbenik učenja o nedvojstvu; onaj koji je dostigao stanje nedvojstva

agni – element vatra

aham brahmāsmi – "ja sam *brahman*", jedna od velikih vedskih izreka (*Chāndogyopaniṣad*)

ahaṅkāra – ego, svijest o sebi, samosvijest, egoizam; ego

stvara predodžbu da je čovjek jedinstveno biće odvojeno od ostalih; posljedica toga dvojstva je obmana kojom se promatra pojavni svijet kao odvojena stvarnost; volja, želja, osjećaji – sve je to povezano s egom; egoizam koji nastaje iz poistovjećivanja s tijelom; osjećaj posesivnosti

āhavanīya – vatra *āhavanīya*. Sveta vatra upaljena iz vatre koja neprestano gori u svrhu obrednog štovanja. Istočna vatra, jedna od triju vatri vedskog žrtvenog obreda. Tu se vatru štuje kao središnje božanstvo vedske žrtve – *yajña*, kao sâmog Višṇua, što održava i podržava svjetove – *loka*

ajara – propadanje, opadanje

ajñāna – neznanje; pojam se odnosi na poistovjećivanje s tijelom, neznanje koje spriječava sagledavanje stvarnosti

ajñāna āvṛtti – moć zasjenjivanja, obmanjivanja

ākāśa – element prostor ili eter

akhaṇḍajyothi – vječna, neprekinuta svjetlost

akṣara – neuništiv, neprolazan, vječan; slog, slovo; simbol za sveti slog *om*

akṣaya – nepropadljivo, vječno

ālabana – potpora, posuda

amṛta – dosl. ono koje nema smrti, besmrtno; božanski nektar

ānanda – blaženstvo, duhovna ekstaza; potpuno i najuzvišenije blaženstvo; jedan od tri atributa *ātmana* ili *brahmana* u vedantinskoj filozofiji

ānandaloka – predio duhovnog blaženstva

ānandamaya – punina blaženstva

ānandamayakośa – ovojnica vrhovnog blaženstva

ānandanilaya – boravište vrhovnog blaženstva

ānandaprapti – postignuće duhovnog blaženstva

ānandasvarūpa – utjelovljenje vrhovnog blaženstva

ananta – vječno, beskrajno; beskonačnost

anitya – netrajno, prolazno

anna – hrana

annamayakośa – ovojnica hrane, najgrublja ovojnica

antarjagat – unutarnji svemir

antarmukha – unutarnja usredotočenost

antaḥkāraṇa – dosl. unutarnji instrument koji se očituje kao um – *manas*, intelekt – *buddhi*, podsvijest i pamćenje – *citta* i ego – *ahankāra*

anumāna – percepcija putem zaključivanja

anurāga – privrženost, vezanost; ljubav

apāna – silazni dah

apuruṣeya – neosobno

aprameya – neizmjerljivo

asti – bivstvovanje, postojanje; ono biti, sinonim za *sat* (v.)

atah – iz tog razloga

atha – nakon

ātman – istinsko Sebstvo, besmrtna božanska iskra najdu-

blje čovjekove zbilje koja je bestjelesna, bezvremena, neprolazna, vječna, nedokučiva, nedodirljiva i neuništiva

ātma jñāna – znanje samospoznaje; svijest o *ātmanu*

aum, om̐ – oznaka sveopćeg *brahmana*; sveti, primordijalni zvuk

B

baddha – vezano

Bhagavadgītā – Božja pjesma; naziv jednoga dijela 13. knjige epa *Mahābhārata*. *Gītā*, kako je još skraćeno zovu, je duhovno filozofski spjev, koji s *upanišadama* i *Brahmasūtram* čini tri temeljna teksta *vedānte*. U 18 poglavlja junak Arjuna, uoči početka predstojeće bitke na Kurukšetri, dobiva od upravljača svojih bojnih kola, božanskoga kočijaša Kṛṣṇe, temeljitu pouku o umijeću ispravnog življenja i duhovnom putu. Bojno polje je simbol neprekidnih bitaka između dobra i zla u čovjeku, između njegova ega i njegove više prirode. Kṛṣṇa, kroz dijalog, daje pouku svome prijatelju i učeniku o putu koji vodi u najvišu Stvarnost. Upućuje ga u putove nesebičnog djelovanja – *karmayoga*, posvećenosti Bogu, odnosno ljubavi spram Boga – *bhaktiyoga* i spoznaje – *jñānayoga*.

bhāgavatasāṅkalpa – Božja volja

bhajana – poklonstvena pjesma kojom se veliča Božja veličanstvenost

bhāti – saznanje, svjetlost, sjaj, spoznaja, *cit*

bhāvasāgara – ocean svjetovnog života; svjetovni život je

ocean kojeg čovjek treba prijeći da bi se oslobodio kruga rađanja i umiranja

Bhīma – drugi od petorice braće Pāṇḍava; ime je dobio zahvaljujući svojoj veličini i snazi

Bṛgu – jedan od deseterice velikih mudraca koje je stvorio prvi čovjek, *Manu*

bhūma – beskrajno, neograničeno, vječno, nepromjenjivo

bhūta – svaki od pet tvorbenih elemenata svemira

Brahmā – Stvoritelj; jedan od bogova iz trojstva zajedno s *Višnuom* i *Śivom*, onaj koji kreira, stvara pojavni svijet, svijet obmane – *māyā*, koji sjedi na lotosu, ima četiri glave kojima neprekidno izgovara četiri *Vede*, kao i četiri ruke u kojima drži četiri *Vede* (plan stvaranja), čija je družica *Sarasvatī*, božica znanja, mudrosti i umjetnosti. Pozor! *Brahmā* nije isto što i *brahman*

brahmānanda – blaženstvo spoznaje *brahmana*

brahmacaitanya – vrhovna svijest

brahmaloka – svijet *Brahme*, Stvoritelja

brahman – najviše *Sebstvo*, apsolutna stvarnost; božansko načelo bez svojstava i oblika; bitak-svijest-blaženstvo; vječna nepromjenjiva stvarnost, na koju ne utječu vrijeme, prostor i uzrok; sveprožimajuće, univerzalno načelo, istovjetno s *ātmanom* u svim bićima; *Apsolut*; apsolutna svijest; univerzalni princip svega postojanja, sveobuhvatan, jer se u njemu sve drugo pojavljuje, a svaki je oblik pojedinačnoga postojanja s njime istovjetan, iz njega izvire i u njega utječe; sâm je *brahman* osjetno i razumski nespoznatljiv: onaj tko 'spozna' *brahman* bit će *brahman* (*Māṇḍūkyaopaniṣad*)

brāhmaṇa – prva od četiri kaste društvenog poretka, svećenstvo ili učitelji; osoba koja pripada toj kasti

Brahmasūtra – duhovni tekst vedantinskog učenja koji se pripisuje Badharayani ili Vyāsi

brahmavidyā – znanje o *brahmanu*

Bṛhadāraṇyaka upaniṣad – upanišada u kojoj Yājñavalkya izlaže učenja o *brahmanu*

buddhi – dosl. budnost, kao najviša od spoznajnih sposobnosti nadređen je razumu – *manas* koji je sjedište opažanja, mišljenja, volje i namjera; intelekt koji ima sposobnost razlučivanja između vječnog i prolaznog

C

caitanya – vrhovna svijest

cara – pokretno

carana – stopala

cetana – svjesno, inteligentno

cit – čista svijest kao atribut *brahmana*

citta – duh, duša, srce, volja; vidi *antaḥkāraṇa*

D

dakṣiṇāgni – južna vatra na vedskom oltaru; koristi se u obredima za mrtve; budući da je Yama, Bog Smrti, božanstvo južnih predjela, ova se vatra zove *dakṣiṇā* ili južna

dama – nadzor nad tijelom i osjetilima

darśana – dosl. viđenje, pogled, milost viđenja utjelovljenog Boga, odnosno svake svete osobe; u postvedskom periodu pojam se odnosi i na šest hinduističkih filozofskih sustava: *sāṅkhya*, *yoga*, *nyāya*, *vaiśeṣika*, *vedānta* i *mīmāṃsā* koji filozofski komentiraju objavom dane istine

deha – tijelo, fizičko tijelo podložno propadanju

dehadṛṣṭi – tjelesna vizija

deva – božanstvo, nebesko biće, bog

dhana – vlasništvo, novac, blago, bogatstvo

dharma – (*dhr* – držati, nositi) – ono što drži, održava svijet i sve postojeće; ono što se nosi; unutarne načelo, Božji zakon; čovjekova dužnost; pravednost; ispravnost, ispravno djelovanje. *Dharma* je ono što drži čovjeka, što daje sigurnost i postojanost u životu; u Manuovom Zakoniku (*Mānavadharmasāstra*) stoji: “*Dharma* štiti onoga tko štiti *dharmu!*”

dhyāna – meditacija; postojano bivanje svijesti u duhovnoj mudrosti

dīpyati – osvjetliti

divi – nebesa; božanska svjetlost

dṛṣṭi – gledanje, vid; pogled, način mišljenja

duhkha – nesreća, jad, čemer, tuga, bol, patnja, briga, nevolja

G

gaṇa – izvedeno, sekundarno

Gautama – autor Nyāya sustava u filozofiji i logici

gītā – pjesma; skraćenica za sveti tekst *Bhagavadgītā*

guḍa – šećer

guṇa – svojstvo, značajka; svojstva *sattva*, *rajas*, i *tamas* (jasnoća, nemir i tromost)

guru – učitelj; vodič na duhovnom putu, onaj koji uklanja neznanje, koji nas uči kako da uklonimo veo obmane; u duhovnom smislu, *gu* znači tama, a *ru* znači ukloniti, uništiti. *Gu* također znači i *guṇātīta* – onaj koji nadilazi *guṇe*, koji je iznad svih svojstava, a *ru* znači *rūpavarjita* – onaj koji je bez oblika; onaj koji nema ni svojstava, ni oblika je sam Bog

H

Hiraṇyakaśipu – dosl. onaj koji nosi zlatnu haljinu; ime demonskoga kralja, oca Prahlāde

I

Indra – Indra s gromom – *vajra* kao oružjem predvodnik je Ṛgvedskih božanstava – *deva* ili Blistavih. On je moćno božanstvo koje na zemlju upućuje kišu. Tako je nazvan zato što je gospodar ljudskih osjetila – *indriya*, drugim riječima, on je Um koji ravna osjetilima. Također je poznat kao *puruḥuta* – *puru* znači ‘često’, a *huta*, ‘zazivan’, te mu ime znači “bog koji je često zazivan.” Um (koji je povezan s osjetilima, budući da njima gospodari) također se u *Vedama* štuje kao Rudra. Um stupa u kontakt s objektivnim svijetom i doživljava ga putem pet osjetila. Taj aspekt uma zove se Indra. Osim toga,

on ima još jedno svojstvo: upravlja osjetilima, te postaje svjestan sveopće unutarnje istine. Taj aspekt Uma označava se kao ‘Rudra’. To je razlog zašto *Vede* opisuju Indru i Rudru kao jednoga s dva imena

indriya – osjetilo; ono što pripada Indri; Indrina snaga

īśvara – onaj koji ima i daje izobilje – *aiśvarya*; Bog, Gospod, gospodar, moćni, svemoćni; Bog kao Gospodar, *brahman* povezan s *māyom*, no On je drži pod kontrolom za razliku od pojedinačnog bića koji je rob *māye*; On je dobrotvoran, on stvara, održava i razara, boravi u srcu svakog bića i kontrolira ga iznutra, pozitivno odgovara na istinsku predanost i iskrenu molitvu

J

jaḍa –materija, nesvjesno, nasuprot onome što se zove *cetana*; sve što je ograničeno vremenom i prostorom, sve preobrazbe od intelekta do tijela, sve transformacije prirode; nepokretno, inertno

jagadīśvara (*jagat+īśvara*) – Gospod svijeta, univerzuma

jagat – promjenljivi svijet, sve stvoreno, svemir; prolazno; neistinito

Jaimini – autor *Pūrvamīmāṃse*, koja se odnosi na obredne aktivnosti

jala – element voda

jaṅgama – ono pokretno

janma – rođenje, postajanje

japa – ponavljanje Božjeg imena ili mantrе sa štovanjem na glas ili u sebi kao dio duhovne discipline

jīvanmukta – onaj koji je postigao oslobođenje još za života u materijalnom tijelu

jijñāsā – čežnja za spoznajom; istraživanje o istinskoj prirodi *brahmana*

jīvātman – individualizirani *ātman*, nesvjestan vlastite zbilje

jīvin – nositelj životne iskre; v. *jīvātman*

jñāna – duhovno znanje, iskustvena mudrost, probuđena svijest

jñānin – mudrac, čovjek koji posjeduje istinsko duhovno znanje, mudrost – *jñāna*; plemenita duša

jyoti – svjetlost, božanska svjetlost

K

Kaivalya upaniṣad – upaniṣada koja prikazuje stanje svijesti apsolutnog jedinstva s Bogom

kāmyakarma – djelovanje radi postizanja željenog cilja, djelo učinjeno sa željom za uživanjem njegovih plodova

Kanāda – osnivač filozofske škole Vaiśeṣika

Kapila – Kapilamaharshi; drevni mudrac-filozof; prvi osnivač jedne od šest filozofskih škola, Sāṅkhya, gdje se naglašava dvojstvo duha i prirode

kāraṇa – uzrok; uzočno

karma – 1. djelovanje, djelo, rad, dužnost 2. usud; posljedice djela počinjenim u ovom i prošlim životima

kośa – ovojnica, omotač koji obavija dušu – ovojnice blaženstva, uvida i spoznaje, uma, životne energije i materije

ksatriya – drugi od četiriju kasta – varṇa u tradicionalnoj hinduističkoj podjeli društva kojemu pripadaju: ratnici, vojskovođe, političari, dužnosnici uprave, kneževi i kraljevi, zaštitnici zakona i pravde, reda i poretka, naroda i države, etike i morala

kudarśan – iskrivljeno, lažno viđenje

L

lakṣaṇa – značajka, oznaka, aspekt

laya – stapanje, nestajanje; uništenje, razaranje, apsorpcija

līlā – božanska igra ili zabava; cijeli univerzum mjesto je za Gospodove līle koje obuhvaćaju stvaranje, održavanje i razaranje

loka – područje, svijet. Obično se odnosi na tri svijeta *bhūr*, *bhuvār* i *svār*, no može označavati sedam odnosno četrnaest svjetova (7 viših i 7 nižih) koji se nalaze u ljudskom tijelu: *bhūrloka* u stopalima, *bhuvārloka* u genitalijama, *svārloka* u pupku, *maharloka* u srcu, *janaloka* u grlu, *tapoloka* u središtu između obrva te *satyaloka* na tjemenu. To su viši svjetovi. Niži svjetovi su: *athalam* u podnožju stopala, *vithalam* u noktima, *suthalam* u petama, *thalāthalam* u kukovima, *rasāthalam* u koljenima, *mahāthalam* u bedrima i *pāthalam* u anusu

M

Mahābhārata – veliki hinduistički ep kojeg je sastavio mudrac Vyāsa. Opisuje borbu rođaka, nasljednika kralja Bharate, Kaurava i Pāṇḍava u kojoj značajnu i odlučujuću ulogu u oblikovanju događaja igra Kṛṣṇa. Dijelovi

ovog epa su i *Bhagavadgītā* i *Viṣṇusahasranāma*. Pobožni hinduisti smatraju ovaj ep petom *Vedom*. Za ovaj veliki ep kažu da „ono što nije u njemu, ne postoji nigdje“; sastoji se iz 106.000 stihova podijeljenih u osamnaest knjiga

mahākāraṇa – vrhovni uzrok

mahāttatva – vrhovno načelo; kozmička inteligencija; *tattva* znači načelo istovjetnosti *tat* i *tvam*

Maitreyi – supruga Yājñavalkye (v.), poznata po svojoj mudrosti, v. *Bṛhadāraṇyaka upaniṣad*

manana – promišljanje, kritičko razmišljanje o istini koju je čovjek čuo, o kojoj je čitao; u *vedanti* to je drugo od tri sredstva kojim se dolazi do saznanja; prvo je čitanje, slušanje i prihvaćanje duhovne istine, a treće je sredstvo produbljivanje meditacijom svega onoga što se čulo i pročitano

manomayakośa – mentalna ovojnica tijela

mantra – dosl. oruđe misli; mistična formula, mistični slog ili riječ koja se izgovara za vrijeme obreda ili meditacije; to su duhovne istine koje su otkrivene vidiocima – *ṛṣi*; dio *Veda* koji sadrži *mantra* zove se *sanchita*; sklop svetih riječi koje sadrže najdublju istinu te su stoga izraz nepresušne duhovne moći; kraća ili dulja molitvena formula, svete riječi ili vedski stih, čija frekvencija uspostavlja direktnu vezu između fizičkog svijeta, čovjeka koji mantru izgovara i duhovnog svijeta, Boga. Naziv mantra sastoji se od dviju riječi: *manana* – rasuđivanje, razmišljanje, kontemplacija, meditacija, zaključivanje, svojstva uma i *trāna* – zaštita, spas, pomoć, utočište svojstva Duha, to jest Boga. Baba o mantri kaže sljede-

će: „Mantra znači moćna formula. Čovjek stvara *yantra*, naprave, instrumente; *mantra* stvara čovjeka. Onaj koji stvara *yantra* naziva se učenjakom; onaj koji stvara *mantra* naziva se svecem.“ Kaže još i ovo: „*Mantra* i *japa* važne su za sve vrste ljudi. Ma znači *manana*, meditirati, a *tra* znači spasiti. Tako *mantra* znači – ono što vas može spasiti ako o tome meditirate.“

Manu – praotac čovječanstva; autor kodeksa ispravnog ponašanja – *dharmasāstra*; sin Sunca (Sūrya) i otac Vaivasvata Manua, pretka današnjeg čovječanstva

manuṣya loka – predio ili razina ljudskih bića

māyā – privid, obmana pojavnog svijeta; opsjena; neznanje koje zamagljuje viđenje Boga; tajanstvena, kreativna i zaludujuća sila *brahmana* kroz koju Bog na Sebe projicira pojavnost svemira; *brahman* i *māyā* su neodvojivo povezani, kao vatra i njezina sposobnost da zagrijava; *māyā* je prvobitna iluzija, temeljno neznanje. To je iluzija viđenja nestvarnog kao stvarnog, pogrešnog smatranja prolaznoga vječnim. Ona je kozmička iluzija koja kao veo prekriva zbiljnost; jedini način da je čovjek nadvlada jest Božja milost

Mīmāṃsā – analitička škola indijske metafizike, prva, ranija – *purva mīmāṃsā* bavi se većinom tumačenjem vedskog obreda, a druga, kasnija – *uttara* bavi se prirodom *brahmana*

Mitra – vedsko božanstvo kiše; uvijek se spominje zajedno s Varuṇom

mokṣa – oslobođenje, izbavljenje iz svih okova kruga rađanja i umiranja; to je stanje potpune slobode, mira i blaženstva do kojega se dolazi kroz samospoznaju; to

je najviši cilj ljudskog nastojanja, a ostala tri su: ispravnost – *dharmā*, blagostanje, moć – *artha* i želja – *kāma*; postignuće jednosti

mukti – oslobođenje; ostvarenje vlastite božanske zbilje; izbavljenje od rađanja i umiranja; (v. mokša)

mūla – primordijalna materija; prvotni uzrok, osnova, temelj

N

nāma – ime; Božje ime

Nārāyaṇa – prva osoba, Gospod, Višņu

nididhyāsana, *nididhyāsa* – duboka meditacija, jednousmjerenost promišljanje; usmjerenost na istinu o Sebstvu nakon slušanja – *śravaṇa* od gurua i razmišljanja o njoj – *manana*; to je dakle treći korak na putu postizanja duhovnog znanja – *jñānayoga*

nimitta – djelatni

nimittakāraṇa – djelatni uzrok; Bog kao uzrok stvaranja

nitya(m) – vječan, neprolazan, neprekidan; stalno, uvijek, neprekidno

nivṛtti – povlačenje, nevezanost, odricanje

niyati – čvrsti poredak stvari; sudbina, usud

nyāyāsāstra – Logičko-filozofski sustav kojeg je razvio Gautama, gdje se upotrebljavaju logički zaključci u obliku kategoričkog silogizma

O

om – oznaka sveopćeg *brahmana*; sveti, primordijalni zvuk

ośadha – biljke

P

padārtha – predmet, objekt

pāṇḍit – učeni znalac, mudrac

parākāśa – vrhovni prostor

parabrahman – sveopći, Apsolutni *brahman*

paramārtha – (*parama* – najviši; *artha* – cilj) najviši cilj; cilj koji je iznad i izvan ovoga tijela i osjetilima ograničenog svijeta

paramātman – Vrhovno Sebstvo, vrhovni *ātman*

paraśakti – vrhovna energija

paratattva – apsolutno vrhovno načelo

Parjanya – božanstvo kiše, oblak

paśu – životinja; onaj koji je pogled usmjerio prema izvanjskom svijetu

paśyati – koje gleda prema van

pradhāna – primordijalna materija

Prahlāda – sin Hiranyakaśipuov i gorljivi Višņuov sljedbenik; stalnim ponavljanjem Višņuova imena bio je potpuno zaštićen od očevih zlih pokušaja da ga ubije; u *Bhāgavatapurāṇi* govori se o tome kako ga je vlastiti otac, ne odobravajući njegovu vjeru, dao pozvati preda se i zapitao zašto se Višņu, ako je svugdje prisutan,

ne nalazi u stupovima njegove palače: jedan se od stupova na to raspuknuo na dva dijela i iz njega je iskočio Narasiṃha, čovjek-lav, jedan od Višṇuovih avatara, te razderao Hiraṇyakaśipua

prājñā – istinska mudrost, shvaćanje istine Svijesti; stupanj intuitivne spoznaje; treći stupanj svijesti povezan sa stanjem dubokog sna bez snova – *suśupti* u kojemu se očituje uzročno tijelo – *kāraṇaśarīra*; to je stanje bez želja, bez mentalnih nemira u kojemu duša privremeno postaje jedno s *brahmanom* i uživa blaženstvo – zadnji stupanj prije uranjanja u krajnje stanje apsolutne Svijesti – *turīya*

prajñāna – uzvišeno, najviše božansko znanje, mudrost; intuicija

prakāśa – blistavilo, sjaj

prakṛti – Priroda, materija, kreacija

pralaya – kraj svijeta, apsorpcija u *brahmana*

prāṇa – životni dah, životna energija, pet životnih dahova

prāṇamayakośa – tjelesna ovojnica životnog daha

praṇava – drugi naziv za sveti slog *om*, kozmički prazvuk, životni pokret koji ispunjava svemir; sveti zvuk i simbol *brahmana*, najuzvišeniji slog u *Vedama*; koristi se u meditaciji o Bogu; pjeva se na početku *vedske* mantr

prapañca – svemir; stvoreni svijet sastavljen od pet elemenata

praśtana traya – tri vrhovna duhovna teksta: *upaniśade*, *Bhagavadgītā* i *Brahmasūtra*

pratyakṣa – izravno, osjetilima iskusivo znanje

pravṛtti – svjetovna aktivnost, vezanost

prema – božanska, najviša ljubav

priya – ljubav, dragost

pūjā – bogoštovni obred; bogoslužje u kojemu pred sliku božanstva kao kraljevskoga gosta nudimo cvijeće, voće i ostalu hranu uz recitiranje odgovarajućih mantri i koristeći druge znakove

ṛthivī – zemlja, svijet

pūrṇa – puno, potpuno; punina

puruṣa – osoba, čovjek. Primordijalna osoba, izvor svih bića, odnosno stvoritelj univerzuma koji u njemu boravi kao pokretač i svjedok. Zato *upaniśade* riječ tumače kao „*puri śaya*“ – koji počiva u gradu, tijelu. On je čist, neuništiv, blistav, bez svojstava, nepromjenljiv, vječni svjedok, uvijek neaktivan, načelo koji se nalazi iza vidioca, koji je utjelovljen, koji poznaje tijelo (polje) – *kṣetrājñā*. Stoga je *puruṣa* često sinonim za *ātmana*, ili *brahmana*; *prakṛti* i *puruṣa*, odnosno *Śakti* i *Śiva* predstavljaju ženski i muški aspekt prirode

pūrvamīmāṃsā – tekst u kojem Jaimini tumači ranu školu *mīmāṃsā* filozofije

pūrva pakṣa – tehnika upućivanja prigovora u cilju izlaganja istine

R

rajas – strast, aktivnost, nemir, agresivnost; povezano s crvenom bojom; v. *guṇa*

rajoguṇa – v. *rajas* i *guṇa*

Rāma – avatar *tretā* doba – *yuga*; junak *Rāmāyaṇe*; ubio zloga Rāvaṇu kako bi izbavio svoju suprugu Sītu, koju je Rāvaṇa oteo; riječ znači "onaj koji pruža zadovoljstvo"

rasa – okus; sklonost; osjećaj; raspoloženje; sok; bit, jezgra, srž

Rudra – vedsko božanstvo raspada svemira; Rudra u dobrotvornom, povoljnom obliku naziva se Śiva, kao jedan od Trojstva Brahme, Višṇua, i Rudre/Śive (v. Indra)

rūpa – lik, oblik, obličje

S

sādhanā – duhovna praksa, duhovna disciplina; duhovna vježba žrtvovanja i predanosti, tako što sve svoje aktivnosti i njihove plodove predajemo Bogu, što sve svoje misli, riječi i djela posvećujemo Bogu; glavna sredstva *sādhane* su prisjećanje na Boga – *smaraṇa*, molitva – *japa*, nesebično djelovanje – *karma* i meditacija – *dhyāna*; svrha *sādhane* je izgrađivanje vlastitog karaktera i postupno spoznavanje Istine – *satya* i na koncu stapanje s Bogom, to jest oslobođenje – *mokṣa*; pregnuće, stremljenje, dostignuće, napose u duhovnome smislu; duhovna vježba u žrtvovanju i predanosti koja podrazumijeva da sva svoja djela posvećujemo Bogu, da sve što netko čini, misli ili govori polaže pred stopala Božja

saguṇa – dosl. sa svojstvima; obdaren vrlinama; Bog sa svojstvima i oblikom, pri tom se misli na osobni Božji aspekt koji se izražava kao svemoć i sveznanje

sama – nadzor nad osjetilima, mir, ravnovjesnost, smirenost

samādhāna – nadzor nad umom putem ravnovjesja

samāna – probavni dah; jednoliko; jednako

samanvaya – uzajamna povezanost, usklađujući čimbenik

sampath – blago, riznica, izvrsnost, krepost

saṃkalpa – volja, odluka; želja, zamisao oblikovana u umu, srcu; često označuje Božju volju (v. *saṅkalpa*)

saṃsāra – objektivni svijet, ocean promjenjivoga; krug rađanja i umiranja

saṅkalpa – božanska volja ili namjera; želja, volja, nakana, odluka; misli (v. *saṃkalpa*)

sāṅkhya / *sāṅkhya* – ime jednoga od šest klasičnih indijskih filozofskih sustava, čiji je utemeljitelj Kapila, a bavi se istraživanjem prirode svijesti – *puruṣa* i materije – *prakṛti*, kao i njezinih svojstava – *guṇa*, nastojeći tako objasniti porijeklo i svrhu života kao principa prisutnog u svim bezbrojnim živim bićima

sarva – svi, sve, svaki; sav, čitav, cio, potpun

sarvacaitanya – Svesvijest

sat – istina, bitak; nepromjenljiva, Apsolutna Zbilja

sat-cit-ānanda (*saccidānanda*) – bitak–svijest–blaženstvo

satdarśan – ispravno viđenje

sattva – jasnoća, čistoća, mirnoća, vedrina, radost, snaga, dobrota; povezano s bijelom bojom; v. *guṇa*

satya – istina

siddhānta – zaključak

so'ham – dosl. On (sam) ja; u ovoj mantri *so* (On) označa-

va *tat* (To), odnosno Apsolut, *brahman*, Bog, a *ham* ili *aham* znači „ja“. Stoga *so'ham* znači: ja sam On, ja sam *tat*, ja sam Apsolut, *brahman*, Bog, čime se naglašava identičnost pojedinačne duše s univerzalnom Dušom, odnosno Bogom

sṛṣṭi – dosl. emanacija; stvaranje, razvitak svemira iz njegove jezgre; svijet, sve stvoreno, cijela božanska kreacija

sthāvara – ono čvrsto, statično

sthiti – održavanje

sthūla – grubo, materijalno, površno

sūkṣma – suptilno; maleno; ono što se širi

sūkta – blagorijek, himna, vedska himna

suṣupti – stanje dubokog sna bez snova u kojem nema ni misli ni ega, čovjek nije svjestan ni svoga tijela ni svijeta; stupanj intuitivne spoznaje – *prājñā*

sūtra – sažeto pravilo ili izreka; ono što u nekoliko riječi skriva duboka značenja; tekst kojeg čine izreke ili maksime; nit; nešto što poput niti drži sve na okupu

svabhāva – iskonska narav, bit, zbilja, istina

svadharmā – vlastita *dharma*; vlastita priroda, vlastita dužnost; osobna *dharma* pojedinca

svapna – drugi stupanj svijesti povezan sa stanjem snova

svarūpa – iskonska priroda bitka, iskonska narav

svatantra – sloboda

Ś

śabda – zvuk, riječ

śakti – sila, snaga, moć, sposobnost, energija, Božanska energija, Božja sila

Śaṅkara ili Śaṅkarācārya – 1. koji donosi – *kara* spas, sreću, mir, spokoj – *śam*; jedno od imena Śive; 2. ime jednog od najvećih svetaca i filozofa Indije (Ādi Śaṅkara, pretpostavlja se da je živio 788. – 820. g.), začetnika filozofskog sustava *advaita*. Kao svecu, pripisuje mu se čitav niz himni posvećenih raznim Božjim likovima. Smatraju ga obnoviteljem vedskih tradicija, poslije njihovog potiskivanja od strane budizma. Njegova mudrost i svetost bile su tako velike, da su ga smatrali inkarnacijom Śive. Iako je živio samo trideset dvije godine, velik je dio života proveo putujući Indijom i šireći učenje *advaita*; tumač je *Veda*, ali i znanstvenik; njegovo ime znači: onaj koji donosi svjetlost

śārīra – tijelo, tjelesni; koji pripada tijelu ili je u vezi s njim; koji se nalazi u tijelu – *śarīra*

śārīrika – sve sastavnice utjelovljenog *ātmana*

śāstra – sveti spis; opći naziv za svete spise; *śāstre* potječu od drevnih vidovnjaka, mudraca i svetaca, te stoga uživaju veliki autoritet; sredstvo poučavanja, sveti indijski spisi koji sadrže učenja mudraca; obuhvaćaju *Vede*, upanišade, epove – *itihāsa*, zakonike – *purāṇe* i *smṛti*; poučavaju čovjeka mudrom načinu življenja; nauk stručnih škola, odnosno djelo stručne književnosti u kojemu je taj nauk izložen

śāśvata – vječno

Śiva – dosl. dobrota, blagost; povoljan, dobar, dobrotiv, prijazan, milostiv, blag. Razaratelj u trojstvu Brahme (Stvoritelja), Višṇua (Održavatelj), i Śive. Utjelovljenje duhovne mudrosti i Bog nad Bogovima, Mahadeva

śraddhā – nepokolebljiva vjera

śravaṇa – slušanje; slušanje o Božjoj slavi; slušanje o Bogu kao put spoznaje najviše Istine. Slušanje govora o svetim spisima

śruti – dosl. slušanje – objava; vedska objava istine koju su mudraci – *ṛṣi* čuli kao Božji glas iz nutrine; jedan od naziva za *Vede* kao vječan sveti zvuk ili riječ koja se mudracima objavljuje, za razliku od *smṛti* koja je ljudsko djelo; sinonim za *Vede* koje se zbog svoje neizmjerne svetosti sve do danas u hinduističkim svećeničkim krugovima prenose isključivo usmenim putem, s koljena na koljeno

śreyomārga – put ispunjenja

śūdra – naziv za pripadnike četvrte kaste – *varṇa*, radnike i sluge, to jest one koji čine sam temelj ljudske zajednice i služe joj prvenstveno fizičkim radom

T

taijasa – svijetli, blistav; drugi stupanj svijesti povezan sa stanjem snova – *svapna* u kojemu svijest povezana sa suptilnim tijelom – *sūkṣmaśarīra*, stvara za sebe novi svijet vizija služeći se pritom utiscima dobivenim u budnom stanju

Taittirīya upaniṣad – filozofski dio *Crne Yajurvede*; drugi dio naziva se *Bijelom Yajurvedom*

tamas – tromost, neznanje, obmana, neaktivnost, pasivnost, inertnost, lijenost; povezano s crnom bojom; v. *guṇa*

tamoguṇa – v. *tamas* i *guṇa*

tapas – usredotočene duhovne vježbe s ciljem doseganja Boga; pokora, trpljenje

thatastha – ono izvedeno

tattva – načelo, istina, bit; sastavljena od *Tat* (Bog) i *tvam* (pojedinačno)

tat tvam asi – dosl.: To si ti, tj. tvoja istinska stvarnost je božanska priroda, *ātman*. Jedna od četiri velike izreke – *mahāvākya vedānte*, a potječe iz *Chāndogya upaniṣade*

tejas – sjaj, blještavilo, svjetlost, jasnoća; vatra; duhovni sjaj

titikṣa – strpljivost; ravnovjesje u suočavanju s dvojnosti-ma

turīya – četvrto, transcendentno stanje Duha, iznad stanja budnosti, sna i dubokog spavanja; stanje čiste, neizdiferencirane svijesti; stanje najvišeg blaženstva koje se postiže krajnjim uranjanjem u sebe

U

udāna – uzlazni dah, dah koji se kreće prema gore

upādāna – materijalno

upādānakāraṇa – materijalni uzrok

upādhi – vanjski oblik; pojava, pojavnost, privid, iluzija; posuda; svojstvo; ruho; *upādhi* se u *vedānti* odnosi na sva relativna svojstva koja se projiciraju na *ātman*, kad se čovjek poistovjećuje s tijelom, intelektom, umom i

egom

upaniṣad – sjesti blizu (*upa* – blizu, *ni* – dolje, *sad* – sjesti); sjedenje učenika uz učiteljeva stopala kako bi od njega primio pouku. Još se nazivaju *vedānta*, što znači „kraj *Veda*“, te predstavljaju primarni izvor vedantinske metafizike; temeljna poruka *upaniṣada* je nedvojtvo, jedinstvo *brahmana* i *ātmana*, njihov je sadržaj duhovno znanje – *jñāna*, pa one čine dio vedskih tekstova pod nazivom *jñānakāṇḍa*

uttara mīmāṃsā – kasnija škola *mīmāṃsā* vedantinske filozofije, koju je vodio Vedavyāsa, te koja se razlikuje od ranije *mīmāṃse*, koja se bavila obredima

V

vāhinī – rijeka, tijek, strujanje

vairāgya – nevezanost, ravnodušnost; odricanje od želja i strasti, nevezanost za vanjski svijet, odbacivanje vezanosti, strasti – *rāga*, gubljenje interesa za osjetilne doživljaje. *Vairāgya* ne znači napuštanje svjetovnih dužnosti, kuće, obitelji, i drugoga, već izvršavanje svih dužnosti bez osjećaja vezanosti, bez želje za plodovima, rezultatima, nagradom, imajući u vidu samo svoju dužnost – *dharmā* i istinu – *satya*

Vaiśeṣika – kasnija škola *Nyāya* filozofije; osnivač *Vaiśeṣike* je Kanāda

vaiśya – naziv za treću kustu – *varṇa* koju čine seljaci, obrtnici i trgovci; njihova je uloga „izmjena stvari“ u društvenom organizmu, cirkuliranje i razmjena svih stvari potrebnih društvu

vallī – sekcija, poglavlje; dosl. puzavac

Vāmadeva – drevni mudrac; prijatelj Vasishte i svećenik Dasarathe; zapisao rgvedske himne

Varuṇa – ime jednoga od najznačajnijih vedskih božanstava, u kasnije se vrijeme štuje kao bog mora i rijeka, zovu ga i gospodarom voda

vayu – element zrak

Veda – dosl. znanje (*vid* – znati); pojam se osobito primjenjuje u značenju „najviše sveto znanje“; naziv za najstarije tekstove indijske književnosti koji, prema tradicionalnom shvaćanju, ne potječu od ljudi, nego su primljeni kao Božje objave, a primali su ih prosvjetljeni mudraci, sveci – *ṛṣi*. Danas su poznate četiri zbirke *Veda*, a to su: *Ṛgveda*, *Sāmaveda*, *Yajurveda* i *Atharvaveda*. *Vede* u njihovom današnjem obliku skupio je i sredio mudrac Vyāsa (sakupljač, uređivač, kompilator), kojega zovu i *Vedavyāsa* (uređivač *Veda*).

Vedavyāsa – ime za Vyāsu

vicāra – razmatranje, istraživanje, samoispitivanje

vijñāna – najviši intelekt; sposobnost intelekta da razlučuje

vijñānamayakośa – tjelesna ovojnica intelekta

Viṣṇu – dosl. sveprožimajući; onaj koji prožima sve, sveprisutan, univerzalan i transcendentan; Bog. Viṣṇu je zaštitnik i održavatelj (kreacije, univerzuma, svijeta) u hinduističkom trojstvu (Brahmā, Viṣṇu, Śiva – *trimūrti*)

viveka – razlučivanje, moć razlučivanja, duhovna bistri-
na; mudrost; inteligencija koja razlučuje; analitička sposobnost. *Viveka* posebno označava sposobnost ra-

zlučivanja dobra i zla, stvarnog i nestvarnog, trajnog i netrajnog, istine i neistine. Sposobnost razlučivanja bitna je za ispravno zaključivanje. Bez nje ispravan zaključak nije moguć. Ona nije samo pamet, sposobnost mišljenja, nego sposobnost viđenja stvari i pojava kakve jesu

vyakthi – pojedinac

vyāna – prožimajući dah

Vyāsa – sastavljač *Veda* i autor *Mahābhārata*, *Mahābhāgavatama* i *Brahmasūtri*

Y

yajña – sveti obred, žrtva; također personifikacija obreda (ako je napisano velikim početnim slovom); bilo kakav nesebičan čin djelovanja u ime Gospoda; djelatnosti (*karma*) koje nemaju vezujućih posljedica nazivaju se *yajña*

Yājñavalkya – velika upanišadska osoba, svećenik i guru kralja Janake; podučavao monističku doktrinu *advaita* koja počiva na istovjetnosti *ātmana* i *brahmana* u *Bṛhadāraṇyaka upanišadi*